

Onderpresteren

Een onderzoek naar een aanpak om onderpresteren tegen te gaan

Henrieke van Os

S1063481

OZVG2012-1

ENSO-CPGO.xx.12

Inhoudsopgave

Samenvatting

<u>1. Inleiding</u>	blz. 5
<u>2. Theoretisch kader</u>	
2.1 Introductie onderpresteren	blz. 7
2.1.1 <i>Wat is onderpresteren?</i>	blz. 7
2.1.2 <i>Vormen van onderpresteren</i>	blz. 8
2.1.3 <i>Het meten van onderpresteren</i>	blz. 8
2.2 Signalering	blz. 9
2.2.1 <i>Kenmerken die helpen bij het signaleren van onderpresteerders</i>	blz. 9
2.3 Voorkomen & begeleiden van onderpresteerders	blz. 10
2.3.1 <i>De rol van de leerkrachten</i>	blz. 10
2.3.2 <i>De rol van de ouder(s)</i>	blz. 11
<u>3. Opzet van het onderzoek</u>	
3.1 Populatie	blz. 12
3.2 Onderzoeksstrategieën	blz. 12
3.3 Onderzoeksinstrumenten	blz. 13
3.4 Communicatie betrokkenen	blz. 14
3.5 Validiteit & betrouwbaarheid	blz. 15
<u>4. Resultaten</u>	
4.1 Het signaleren van onderpresteerders	blz. 16
4.1.1 <i>Overeenkomsten</i>	blz. 16
4.1.2 <i>Discrepanties</i>	blz. 17
4.2 Huidige aanpak voor onderpresteren	blz. 18
4.2.1 <i>Overeenkomsten</i>	blz. 18
4.2.2 <i>Discrepanties</i>	blz. 18
4.3 Wat is er nodig om onderpresteren tegen te gaan?	blz. 20
4.3.1 <i>Signaleren en behandelen van onderpresteerders</i>	blz. 20
4.3.2 <i>Motiveren van onderpresteerders</i>	blz. 20
4.3.3 <i>Uitdagende materialen</i>	blz. 20
4.3.4 <i>Zelfbeeld van de leerling</i>	blz. 21
4.3.5 <i>Eigen doelen stellen</i>	blz. 21
4.3.6 <i>Eigen invulling vragenlijst</i>	blz. 21
4.4 Interviews	blz. 22
<u>5. Conclusie & discussie</u>	
5.1 Conclusie	blz. 23
5.2 Discussiepunten	blz. 24
5.2.1 <i>Verrassende uitkomsten</i>	blz. 24
5.2.2 <i>Inzet instrumenten</i>	blz. 24
5.3 Aanbevelingen	blz. 25
Literatuur	
Bijlagen	
8.1. Tabel 1: Het signaleren van onderpresteerders	blz. 28
8.2. Tabel 2: Huidige aanpak van onderpresteerders	blz. 30

8.3. Tabel 3: Wat is er nodig om onderpresteren tegen te gaan?	blz. 31
8.4. Uitwerking interview leerkracht	blz. 32
8.5. Uitwerking interview leerling	blz. 34
8.6. Uitwerking interview ouder	blz. 36
8.7. Schriftelijke vragenlijst leerkrachten	blz. 37
8.8. Schriftelijke vragenlijst leerlingen	blz. 41
8.9. Schriftelijke vragenlijst ouders	blz. 45

Samenvatting

Het team van basisschool De Duif wil vanuit haar visie het beste nastreven voor de leerling. Wanneer er bij verschillende leerkrachten een handelingsverlegenheid wordt gevoeld, wil het team haar handelen verbeteren. De verlegenheid wordt gevoeld in de omgang met leerlingen die onderpresteren. Onderpresteren is een proces waarbij de leerling minder presteert dan hij in werkelijkheid kan (Bruyn, 2012). Liggen de prestaties van de leerling beduidend lager dan verwacht kan worden gezien de capaciteiten van de leerling, dan is er sprake van onderpresteren (George, 2002).

De onderzoeker is gestart met de centrale vraagstelling: 'Wat is nodig om onderpresteren op basisschool De Duif tegen te gaan?' De onderzoeksvragen richten zich op het signaleren van onderpresteerders, de huidige aanpak voor onderpresteerders en wat er nodig is om het onderpresteren tegen te gaan. Door gebruik te maken van triangulatie (leerkrachten, leerlingen en ouders) wordt het onderpresteren vanuit verschillende standpunten bekeken. De populatie binnen het onderzoek bestaat uit leerkrachten ($n=7$), leerlingen ($n=24$) en ouders ($n=17$). De 24 leerlingen zitten in de groepen 4 tot en met 8.

Tijdens het onderzoek is er gebruik gemaakt van verschillende instrumenten. Zo heeft de onderzoeker bij de genoemde populatie vragenlijsten afgenomen. Ook hebben er drie interviews plaatsgevonden om verdiepende vragen te stellen naar aanleiding van de vragenlijst. Op deze manier is er meer inzicht verkregen in achtergronden, persoonlijke belevingen en motieven voor eigen handelen (Harinck, 2010).

Uit de resultaten van de schriftelijke vragenlijsten en de interviews bleek dat een groot deel van de leerkrachten zich bewust is van de signalen die onderpresteerders afgeven. Het bleek dat de leerkrachten voornamelijk de signalen oppikken van leerlingen die opvallen door hun 'drukke' gedag. Leerlingen die wat stiller zijn worden minder snel gesignaleerd als onderpresteerders.

Ook bleek uit de resultaten van de schriftelijke vragenlijsten en de interviews dat ouders weinig tot niet op de hoogte zijn van de huidige aanpak voor onderpresteerders. Daarnaast werd duidelijk dat veel leerkrachten zich wel bewust zijn van goede aanpakken, maar deze niet realiseren in de praktijk. Uit de resultaten van de schriftelijke vragenlijsten en de interviews werd geconcludeerd dat de visies van leerkrachten, leerlingen en ouders op het laatste onderdeel (wat is er nodig om onderpresteren tegen te gaan?) met elkaar overeen kwamen. Volgens de 3 groepen is het van belang dat het zelfbeeld van de leerlingen verbeterd wordt en dat de leerlingen de ruimte krijgen om hun eigen doelen te stellen en na te streven (Pommerantz & Pommerantz, 2002).

Op basis van bovengenoemde resultaten zijn er een aantal adviezen gegeven aan basisschool De Duif.

Hoofdstuk 1: Inleiding

In dit hoofdstuk zal de situatie met hierin de contextanalyse gepresenteerd worden. Hier volgen de doelstelling, de afgebakende centrale vraagstelling en de uiteindelijke onderzoeksvragen en deelvragen.

Het onderzoek vindt plaats op Christelijke Basisschool de Duif in 't Harde. Het team kenmerkt zich door hun lerende en innovatieve houding. De leerkrachten zijn bereid om elkaar feedback te geven en van elkaar te leren.

De leerkrachten geven aan dat ze het moeilijk vinden om erachter te komen wanneer leerlingen onderpresteren. Naar aanleiding van de 'Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test', die elk jaar bij twee groepen wordt afgenomen, is gebleken dat leerkrachten hun leerlingen niet altijd op de juiste plek inschatten. Deze test screent de capaciteiten van leerlingen en vergelijkt ze met de inschatting door de leerkracht. Hieruit blijkt dat een groep leerlingen slechter presteert dan de leerkracht verwachtte. De testuitslag was dus hoger.

De Onderwijsraad (2007) heeft het Kohnstamm Instituut verzocht na te gaan hoeveel leerlingen onderpresteren en of het daarbij gaat om leerlingen met bepaalde kenmerken. De onderzoekers hebben de gegevens van onderzoeken, bekend onder de naam Prima-cohortonderzoek, opnieuw geanalyseerd. Hierdoor konden zij gegevens van dezelfde leerlingen op meerdere tijdstippen in de schoolloopbaan met elkaar in verband brengen. De uitgevoerde analyse geeft aan dat er landelijk gezien in Nederland sprake is van onderpresteren. Dat wil zeggen dat er leerlingen zijn die gelet op hun aanleg beter kunnen presteren dan ze doen. De omvang van het percentage onderpresterende leerlingen varieert van 10 tot 18 procent van de leerlinggroep.

Bovenstaand onderzoek geeft aan dat in een gemiddelde klas 10 tot 18 procent van de leerlingen onder zijn of haar niveau functioneert. Op de Duif is dit beeld herkenbaar; het blijkt ook uit de NSCCT. De leerkrachten lopen tegen het probleem aan dat ze niet weten hoe ze om moeten gaan met leerlingen die onderpresteren. De verlegenheid van de leerkrachten is dus eigenlijk: Hoe leer ik te kijken en te handelen, zodat ik leerlingen die onderpresteren kan laten presteren op hun eigen niveau?

Het doel van het onderzoek is dat leerkrachten leerlingen signaleren die onderpresteren en hun handelen aanpassen aan de onderwijsbehoeften van deze leerlingen. Vanuit de verlegenheidssituatie en de doelstelling kan de centrale vraagstelling worden geformuleerd.

Wat is nodig om onderpresteren op basisschool de Duif tegen te gaan?

Vanuit de centrale vraagstelling is de onderzoeker gekomen tot de onderzoeksvragen en de deelvragen. Deze zullen hieronder worden geformuleerd:

1. Wat zegt de literatuur over onderpresteren?
 - 1.1 Wat is onderpresteren?
 - 1.2 Welke signaleren geven leerlingen af die onderpresteren?
 - 1.3 Welk leerkrachtgedrag kan leiden tot onderpresteren?
 - 1.4 Welk leerkrachtgedrag vergroot de mogelijkheid om onderpresteren vroegtijdig te herkennen?
 - 1.5 Hoe kunnen leerkrachten onderpresteren voorkomen of verhelpen?

2. Welke rol speelt de leerkracht in het onderpresteren?
 - 2.1 Hoe herkennen de leerkrachten onderpresteerders op dit moment?
 - 2.2 Wat is de huidige aanpak voor onderpresteerders?
 - 2.3 Wat is er volgens leerkrachten nodig om onderpresteren tegen te gaan?
3. Welke mening hebben de leerlingen over onderpresteren?
 - 3.1 In hoeverre vinden leerlingen van zichzelf dat ze onderpresteren?
 - 3.2 Wat vinden de leerlingen van de huidige aanpak?
 - 3.3 Wat is er volgens leerlingen nodig om onderpresteren tegen te gaan?
4. Wat is de mening van de ouders van de leerlingen uit groep 4 tot en met groep 8 op basisschool de Duif over het onderpresteren?
 - 4.1 Hoe herkennen de ouders hun kind als onderpresteerder?
 - 4.2 Wat is de mening van de ouders over de preventie van onderpresteren?
 - 4.3 Wat is er volgens ouders nodig om onderpresteren tegen te gaan?

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal het theoretisch kader met daarin inzichten vanuit de literatuur, eigen ervaringen en elementen van de eigen praktijksituatie worden gepresenteerd. Hierin zal een antwoord worden gegeven op de verschillende deelvragen die staan beschreven in hoofdstuk 1. Vanuit het theoretisch kader zal het onderzoek verder vorm worden gegeven door het uitzetten van instrumenten om relevante gegevens te verzamelen.

In de eerste paragraaf wordt de term 'onderpresteren' geïntroduceerd. Hier zullen ook de verschillende vormen van onderpresteren aan bod komen. Daarnaast wordt beschreven hoe onderpresteren gemeten kan worden.

In de tweede paragraaf zal gekeken worden naar de standpunten van verschillende psychologen over het onderpresteren. Afsluitend zal door de onderzoeker besloten worden welke standpunten worden meegenomen in het eigen onderzoek.

In de derde paragraaf zal een antwoord worden gegeven op het voorkomen van onderpresteren. Allereerst wordt er gekeken naar het leerkrachtgedrag dat voorkomt bij het onderpresteren. Vervolgens wordt beschreven welk leerkrachtgedrag de mogelijkheid vergroot om vroegtijdig onderpresteren te signaleren. Daarna zal worden gekeken welke rol de ouder speelt wanneer er bij de leerling sprake is van onderpresteren.

2.1 Introductie onderpresteren

In deze paragraaf wordt kennisgemaakt met het begrip onderpresteren. Er zal antwoord worden gegeven op de vraag: "Wat is onderpresteren?" Daarnaast zullen de verschillende vormen, en de manier waarop onderpresteren gemeten wordt beschreven worden.

2.1.1. Wat is onderpresteren?

Volgens Bruyn (2011) kan het psychologische begrip onderpresteren toegeschreven worden aan vier hoofdelementen.

1. Het niveau: Iedereen heeft wel eens te maken met onderpresteren. Je hebt een nacht slecht geslapen en functioneert de volgende dag niet zoals normaal. Onderpresteren geeft dus aan dat je minder doet dan je normaal aan kan.
2. De bron: Het onderpresteren kan worden gezocht in het gedrag. Hier zijn twee mogelijkheden: extern & intern. De externe factoren bevinden zich meestal in of rond de school of thuissituatie. Er zijn situaties waarbij je als leerkracht dit makkelijk kan signaleren, bijvoorbeeld wanneer er een slechte sfeer heerst in de groep. Er bestaan echter ook situaties waar je als leerkracht moeilijker grip op kunt krijgen. De problemen kunnen onder andere liggen in de thuissituatie, bijvoorbeeld wanneer er relatieproblemen zijn tussen de ouders van de leerling. Een andere reden kan zijn dat de leerling gepest wordt en dit niet naar buiten brengt.
De interne factoren zijn te vinden in de leerling zelf. Deze factoren hebben een negatieve invloed op het leerproces van de leerling. Een voorbeeld hiervan is een teleurstellend resultaat. Wanneer een leerling echter een stoornis of beperking heeft, mag de leerkracht niet uitgaan van onderpresteren. Dit zou onterecht zijn, omdat bijvoorbeeld een slechthorende leerling de helft van de instructie niet mee krijgt. Een ander probleem wat in de leerling kan zitten is faalangst. De leerling kan psychologische problemen hebben die het leren in de weg staan.
3. De duur: Hierboven zijn verschillende externe en interne factoren genoemd. Factoren die eenmalig en kort optreden worden incidenteel genoemd. Factoren die voor langere tijd of altijd aanwezig zijn, worden structureel of chronisch genoemd.
4. De reikwijdte: Onderpresteren kan pervasief zijn. Dit houdt in dat het niet alleen te zien is op school, maar ook bij het onderhouden van sociale contacten. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat onderpresteerders geen initiatief tonen.

Volgens George (2002) is onderpresteren een discrepantie tussen dat wat de leerling op school presteert en de eigenlijke capaciteiten van de leerling. Liggen de prestaties van de leerling beduidend lager dan wat verwacht kan worden gezien de capaciteiten van de leerling, dan spreekt men van onderpresteren.

2.1.2. Vormen van onderpresteren

Bruyn (2011) beschrijft twee soorten onderpresteerders: absolute en relatieve onderpresteerders.

- Absoluut onderpresteren: De resultaten van een leerling dat absoluut onderpresteert liggen vaak op het laagste niveau van de groep. Door deze lage resultaten valt de leerling meteen op. Een leerkracht zal dit soort makkelijk herkennen, vooral wanneer bekend is dat de leerling beter kan presteren dan het op dat moment doet.

- Relatief onderpresteren: Dit soort onderpresteerders is moeilijk te herkennen. Zij presteren rond het gemiddelde niveau of zelfs hoger. Deze leerlingen leren niet hoe ze kunnen presteren en welke voordelen ze daar uit kunnen halen. Ook hun motivatie raakt aangetast, waardoor ze terecht kunnen komen in de categorie van de absolute onderpresteerders. Relatieve onderpresteerders zijn vaak meisjes. Een aantal hiervan zullen niet snel opgemerkt worden vanwege hun dromerige of verlegen gedrag.

Ook Smith (2007) onderschrijft deze vormen van onderpresteren. Ze voegt er nog aan toe dat jongens die onderpresteren vaak storend gedrag vertonen. Zij uiten hun verveling meer fysiek en luidruchtiger dan meisjes.

2.1.3. Het meten van onderpresteren

Onderpresteren kan op verschillende manieren gemeten worden. Een belangrijke maatstaf voor onderpresteren is een verschil tussen de resultaten van een intelligentietest en feitelijke prestaties op schoolse vakken. Onderpresteren kan echter ook blijken uit een verschil tussen het oordeel van de leerkracht over het leren, de prestaties van de leerling en het feitelijk presteren van de leerling (Onderwijsraad, 2007). Dit laatste kan worden gemeten met de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test. Deze test screent de cognitieve capaciteiten van leerlingen en vergelijkt ze met de inschatting van de leerkracht. De NSCCT geeft aan het begin van het schooljaar in de groepen 4, 6 en 8 van de basisschool een snelle algemene weergave van de algemene cognitieve capaciteiten van de leerlingen. Hiermee kunnen leerlingen die onder hun niveau presteren opgespoord worden. De test geeft een betrouwbare indruk van het niet-schoolse cognitieve niveau ten opzichte van de landelijke populatie. Dit kan de leerkracht helpen bij de inschatting van de leermogelijkheden, of met andere woorden, het leerpotentieel van de leerlingen. Vóór de testafname moet de leerkracht een inschatting maken van de mogelijkheden van de leerlingen op dezelfde schaal als de genormeerde testscore. Door de testscore te vergelijken met de eigen inschatting komt de leerkracht te weten welke leerlingen onder (of boven) hun niveau presteren (<http://www.nscct.nl/>).

Ook in het rapport van de Onderwijsraad (2007) staan verschillende manieren om achter het onderpresteren te komen.

- Discrepantie tussen cognitief potentieel en schoolprestaties.
- Relatieve positie van een leerling op taal en rekenen ten opzichte van het landelijk gemiddelde.
- Discrepantie tussen schoolprestaties en het adviseringsniveau voor een opleiding in het voortgezet onderwijs.
- Discrepantie tussen schoolprestaties en de keuze voor een opleiding in het voortgezet onderwijs.
- Het oordeel van de leraar: vindt hij/zij dat de leerling beter kan presteren dan deze doet?
- Discrepantie tussen de verwachting van de leraar en de positie van de leerlingen later in de schoolloopbaan.
- Discrepantie tussen de verwachtingen van de leraren en de feitelijke prestaties van de leerlingen.

De Onderwijsraad (2007) geeft aan dat een goede manier om onderpresteren te meten 'Discrepantie tussen de verwachtingen van de leraren en de feitelijke prestaties van de leerlingen' is. Deze komt overeen met het doel van de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test. Dit zal de onderzoeker als start gebruiken in haar onderzoek.

2.2 Signaleren & diagnosticeren

In deze paragraaf zal de signalering en diagnostisering van onderpresteerders beschreven. Dit wordt gedaan aan de hand van verschillende bestaande signalerings- en kenmerkenlijsten. Wanneer bekend is dat een leerling een onderpresteerder is, zullen de verschillende diagnoses beschreven worden.

2.2.1 Kenmerken die helpen bij het signaleren van onderpresteerders

In de afgelopen jaren zijn er tientallen onderzoeken geweest naar het signaleren van onderpresteerders. Mulder, Roeleveld & Vierke (2007) tonen in hun onderzoek aan dat onderpresteren relatief veel voorkomt bij leerlingen van laagopgeleide ouders. Een aantal oorzaken daarvan kunnen zijn: een taalachterstand en een laag verwachtingspatroon. Borkowski & Thorpe (1994) stellen dat onderpresteren samenhangt met ongevoeligheden en onrealistische verwachtingen van ouders ten aanzien van de ontwikkelingstaken waarvoor de leerlingen worden geplaatst. Laatst genoemde auteurs tonen in hun metacognitief model van onderpresteren aan dat dit een resultaat is van een niet succesvolle integratie van (zelf)regulatie, gevoel/emotie en motivatie.

Ook Whitley (2001) heeft een aantal kenmerken van onderpresteerders op een rijtje gezet. Hij geeft aan dat onderpresteerders vaak slimme leerlingen zijn, maar niet gewend zijn om moeite te doen om succesvol te zijn. Ook ontbreekt het onderpresteerders aan doorzettingsvermogen, zelfs wanneer ze het goed willen doen. Onderpresteren gaat niet vanzelf weg. Daarnaast is onderpresteren niet alleen op school te herkennen, maar komt dit in het dagelijks leven van onderpresteerders ook voor. Sousa (2003) geeft daarentegen aan dat een onderpresteerder niet overal een onderpresteerder hoeft te zijn. Het kan zijn dat een leerling onder zijn niveau presteert op school, maar thuis of in zijn sociale netwerk goede prestaties levert. Dit kan ook betekenen dat een leerling bij de ene leerkracht wel onderpresteert, maar bij de andere leerkracht prestaties levert op zijn eigen niveau. Samengevat wil dit zeggen dat bovenstaande om het gedrag gaat. Dit is een positief punt, want gedrag kan veranderd worden en aanleg niet. Ook hebben onderpresteerders vaak moeite met normaal werk. Daarnaast kunnen er leerlingen zijn die niet willen opvallen in de groep en hierdoor niet hoog willen presteren. Als laatste geeft Whitley (2001) aan dat onderpresteerders vaak geneigd zijn om de oorzaak buiten zichzelf te zoeken.

Volgens Seligman (1995) kan een leerkracht onderpresteren signaleren door te kijken naar de hulpeloosheid van de leerling. Hij geeft aan dat het menselijk brein van elke leerling prikkels nodig heeft om gezond te blijven. Op school is dit vaak het geval, al is dit individueel bepaald. Wanneer er informatieoverdracht plaatsvindt die al bekend is of gelijk wordt begrepen bij de leerling, zal het geen prikkel zijn. Wanneer leerlingen deze prikkels langere periode niet zullen ontvangen, kunnen ze daar volgens Seligman (1995) vaak weinig aan veranderen. Hierdoor kan er een aangeleerde hulpeloosheid ontstaan. Het is aan de leerkracht om de aangeleerde hulpeloosheid te signaleren en om te zetten naar aangeleerd optimisme.

Volgens Smith (2007) vallen leerlingen die onderpresteren op door hun gedrag en werkhouding. Vaak hebben deze leerlingen een traag werktempo, een slechte werkhouding en een korte spanningsboog. Daarnaast kunnen ze opvallen door hun bijzondere interesses die andere leerlingen niet met ze kunnen delen. Op veel gebieden hebben onderpresteerders voorkennis die opvallend kan zijn voor de leerkracht. Wanneer het niveau van het werk te laag is zullen er veel slordigheidsfouten ontstaan.

Het is voor de leerkracht van belang dat hij gaat kijken naar de prestaties van de afgelopen jaren. Onderpresteerders laten vaak een neerwaartse lijn in prestaties zien. Voor de ouders is het opvallend dat leerlingen thuis vaak een grote ontdekkings- en uitvindingsdrang hebben. Bruyn (2011) beschrijft een aantal factoren voor ouders die helpen bij het signaleren van onderpresteren bij hun kind. Volgens haar kan het signaleren door ouders in een vroeg stadium grote problemen voorkomen. Verschillen in prestaties tussen school en thuis kunnen de aandacht van ouders trekken.

Ook De Boer (2009) geeft een opsomming van een aantal kenmerken van onderpresteerders: grote ontdekkingsdrang, creativiteit, onnodige fouten in het schoolwerk, prestaties in neergaande lijn, gemiddelde of slechte prestaties, voorkeur voor groepswerk, falen wordt geweten aan anderen of de situatie, eigenwijs of betweterig, slechte fit met de groep, concentratieproblemen, verveling, welbespraakt, onaangepast gedrag, laag werktempo, minderwaardigheidsgevoelens, onverschillig tegenover school.

2.3 Het voorkomen en begeleiden van onderpresteren

In deze paragraaf zal beschreven worden welk leerkracht- en oudergedrag kan leiden tot onderpresteren. Daarnaast zal ook beschreven welk leerkracht- en oudergedrag onderpresteren kan voorkomen.

2.3.1 De rol van de leerkracht

De interactie tussen leerkracht en leerling speelt een grote rol bij het eventuele onderpresteren. Wanneer leerlingen het gevoel hebben dat er een goede band tussen hen en de leerkracht is en waarvan de leerling het gevoel heeft dat de leerkracht eerlijk is en wanneer de leerkracht de leerling mede-eigenaar maakt van de leerstof, zullen de leerlingen een grotere inzet voor een vak tonen (Pommerantz & Pommerantz, 2002). Kuipers (2009) stelt hierover het volgende: *“Voor een juiste begeleiding van begaafde leerlingen is het nodig dat de leerkrachten en leerlingen erkennen dat deze leerlingen een andere aanpak vragen.”* Volgens George (2002) is het van groot belang voor de leerling dat het van ouders en leerkrachten geduldige, toegewijde en stimulerende hulp kan verwachten. Daarbij moet men bij de leerling de achterstanden bijwerken en er steeds op blijven wijzen dat men hogere verwachten heeft van hem of haar. Volgens Bruyn (2011) is een leerkracht een hechtingsfiguur voor leerlingen in de basisschoolleeftijd. Leerlingen vinden het belangrijk om te merken dat een leerkracht betrokken is en hen respecteert. Een welgemeend compliment kan een leerling goed doen. Daarnaast vinden leerlingen het belangrijk dat een leerkracht rechtvaardig en consequent is. Dit biedt leerlingen een veilige leer- en leefomgeving.

Een leerkracht moet structuur aanbrengen in het leren van de leerling. Als een leerling wat wil bereiken, moet hij een doel voor ogen hebben. Het doel stuurt tijdens het werk en laat zien wanneer een opdracht klaar is. Maar voor elke leerling kan een doel weer anders zijn. Daarnaast kan de ene leerling een groter doel aan dan de andere leerling. Het stellen van doelen op maat is een taak van de leerkracht. Stelt de leerkracht een doel dat te dichtbij is, dan zal de leerling zich moeilijk kunnen motiveren. Ligt het doel te ver weg, kan de leerling ontmoedigd raken en komt het geen stap verder. Daarom is het van belang dat een leerkracht samen met de leerling een doel stelt. Dit doel kan gemaakt worden aan de hand van verschillende hulpvragen: Wat gaan we doen? Waarom gaan we dit doen? Hoe gaan we dit doen? (Bruyn, 2011)

Wanneer de leerkracht klaar is met de instructiefase en geprobeerd heeft de leerlingen zoveel mogelijk te prikkelen, wordt plaats gemaakt voor de volgende fase: de exploratiefase. In deze fase gaan de leerlingen aan het werk (Bruyn, 2011). In deze fase kan de leerkracht een leerling persoonlijke aandacht geven. Dit kan ervoor zorgen dat de leerling een zetje in de rug krijgt en wordt gemotiveerd om een opdracht te maken. Wanneer er leerlingen zijn die twijfels hebben of ze de opdracht zelfstandig kunnen maken, kan een leerkracht er voor kiezen om een opdracht in stukjes op

te delen. Op deze manier kunnen deze passieve leerlingen het laatste stapje over de drempel zetten. Bruyn (2011) geeft in haar boek een aantal tips die leerkrachten kunnen gebruiken in de verwerkingsfase van hun les: *“Prijs leerlingen als ze doorzetten en meerdere pogingen ondernemen. Wijs ze op de kleine successen die ze onderweg behalen. Prijs een goed resultaat als er inspanning voor is geleverd.”*

Het maken van fouten kan voor leerlingen heel ontmoedigend werken. Het kan zelfs zo zijn dat het zelfvertrouwen eronder gaat lijden. De leerkracht kan hier een rol spelen door het aanmoedigen en prijzen op de juiste momenten. De leerkracht helpt de leerling met het opbouwen van zelfvertrouwen en succeservaringen. Een hulpmiddel hiervoor is ‘Brainology’ van Dweck (2007). Hierin wordt geleerd hoe leerlingen hun brein kunnen trainen, zodat een leerling daadwerkelijk intelligenter wordt.

Van Swet (2009) geeft aan dat onderpresteerders eigenaar van het probleem moeten worden. Als de leerling niet het gevoel heeft dat het onderpresteren zijn eigen probleem is, maar de indruk heeft dat het uitblijven van de prestaties en het gedrag wat de leerling vertoont het probleem van de omgeving is, voelt de leerling zich niet verantwoordelijk. Dit geldt ook voor het verzinnen van een oplossing. Wanneer de leerling niet meedenkt aan een oplossing, zal de verantwoordelijkheid een veel kleineren rol spelen dan wanneer het wel mag meedenken aan een oplossing. Ook zal de leerling het slagen van de oplossing veel minder positief in zien. Van Gyt (2004) onderschrijft deze visie.

Volgens van Gerven (2001) moet elke school beschikken over een ‘mentor’ die deze groep leerlingen kan begeleiden. Deze mentor kan tevens een vertrouwensband met de leerlingen krijgen, waardoor deze mentor zijn interventies kan kiezen. Een remedial teacher kan deze rol als mentor vervullen.

Daarnaast geeft van Gerven (2001) aan dat het van belang is dat de leerling een rol krijgt in het zoeken van zijn eigen leerinhouden. Deze verantwoordelijkheid wordt in kleine stapjes steeds meer bij de leerling neergelegd. Autonomie is hierbij belangrijk. De leerling maakt zijn eigen doelen, waardoor hij meer betrokken is bij zijn leerproces. Hierdoor zal er intrinsieke motivatie ontstaan, waardoor de leerling op zijn eigen niveau zal gaan presteren.

Een andere optie voor het begeleiden van onderpresteerders is het voeren van gesprekken met leerlingen. In deze gesprekken kunnen achterliggende gedachten van de leerling naar boven komen. Hierdoor kan de leerkracht de leerling beter begrijpen, maar zal er ook een betere band ontstaan tussen deze twee (Delfos, 2011).

2.3.2 De rol van de ouder(s)

Volgens Bruyn (2011) heeft de relatie tussen ouders en leerkracht een directe invloed op de prestaties van de leerling. Wanneer de relatie tussen ouders en leerkracht niet in orde is, kan het kind in een loyaliteitsconflict terecht komen. Een prettige omgang met de leerkracht kan de ouders motiveren meer aandacht te besteden aan de schoolsituatie van hun kind.

Ouders kunnen een verschil opmerken tussen de prestaties van hun kind thuis en op school. Wanneer een ouder met deze mededeling bij de leerkracht komt, moet de leerkracht deze mededeling altijd serieus nemen. Zij kennen hun kind als geen ander. Bruyn (2011) geeft in haar boek een aantal tips voor een goede samenwerking: *“Laat ouders meedenken en accepteer hun hulp. Wanneer je de zorgen overdreven vindt, is het belangrijk om de ouders gerust te stellen met goede argumenten. Geef in alle contacten met ouders aan dat ze op tijd aan de bel moeten trekken”.*

Als ouders is het van belang dat ze hun kind steunen wanneer hij met prestaties thuis komt. Kinderen zullen fouten maken en deze zijn belangrijk om te accepteren. Wanneer dit niet gebeurt, kan een kind een deuk in het zelfvertrouwen oplopen. Complimentjes, positieve feedback en ondersteuning zullen het kind helpen (Van Gerven, 2001).

Hoofdstuk 3: Opzet van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek beschreven en de onderzoeksmethodologie verantwoordt. Hierin wordt uitgelegd voor welke onderzoeksstrategieën en instrumenten zijn gekozen en daarnaast wordt verantwoord op welke wijze triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid in het onderzoek is gewaarborgd.

3.1 Verantwoording onderzoeksmethodologie

Dit onderzoek betreft een actieonderzoek, omdat er gericht gekeken wordt naar het verbeteren van leerkrachtgedrag. Een actieonderzoek is een combinatie van planmatig handelen, onderzoeken en reflecteren. Zowel voor het handelen als voor het onderzoeken dient een plan opgesteld te worden. Deze moeten beiden op elkaar afgestemd zijn. Daarnaast verloopt het actieonderzoek cyclisch, waarbij kennis wordt gebruikt om het eigen onderwijs op een hoger niveau te brengen (Harinck, 2010). Volgens Ponte (2002) is een actieonderzoek geschikt, omdat het gericht is op het eigen handelen en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt. Er wordt gericht gekeken naar het verbeteren van het leerkrachtgedrag. Het onderzoek vindt plaats op meso-niveau, waarbij zowel het klasniveau als het schoolniveau wordt betrokken.

Het onderzoek start met het in kaart brengen van de huidige situatie, waarbij de visies van leerkrachten, leerlingen en ouders worden meegenomen. Daarna zal er aan de hand van het theoretisch kader gekeken worden naar het onderpresteren. Door middel van het uitdelen van enquêtes aan leerkrachten, leerlingen en ouders zal er gekeken worden naar de huidige aanpak van het onderpresteren. Ook zal er door deze drie groepen een antwoord gegeven worden op de vraag wat er nodig is om onderpresteren tegen te gaan. Na het analyseren van de enquêtes zullen er verschillende interviews plaatsvinden. Tot slot zal de onderzoeker haar advies presenteren aan het team.

3.2 Verantwoording onderzoeksgroep

Volgens Harinck (2010) richt een onderzoeker zich zelden op de hele populatie. Zij beperkt zich tot een deelgroep: de onderzoeksgroep. De doelgroep van dit onderzoek bestaat uit leerlingen van groep 4 t/m groep 8 ($n = 24$), ouders van leerlingen van groep 4 t/m groep 8 ($n = 24$) en de leerkrachten van groep 4 t/m groep 8 ($n = 6$).

Uit de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test is gebleken dat de genoemde 24 leerlingen lager presteren dan ze in werkelijkheid kunnen. Het signaleren van onderpresteren vanaf groep 4 is belangrijk, omdat er dan nog tijd is om de achterstanden aan te pakken (Rijksuniversiteit Groningen, 2011). De Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test is vorig jaar afgenomen in de huidige groep 5 en groep 7 en dit jaar in groep 4 en groep 6. Daarom is gekozen voor dit deel van de leerlingen. Volgens Drent & van Gerven (2002) is onderpresteren een proces waarbij ouders ook betrokken zijn. Ook Bruyn (2011) geeft aan dat leerkrachten ouders moeten betrekken bij het onderpresteren van hun kind. Gebaseerd op deze literatuur is ervoor gekozen om de ouders van de 24 leerlingen te benaderen en tevens in het onderzoek te betrekken. Er is gekozen om alle leerkrachten van groep 4 tot en met 8 bij het onderzoek te betrekken, omdat de onderzoeker de kennis, meningen en ervaringen van zoveel mogelijk leerkrachten wil benutten. Omdat de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten test pas vanaf groep 4 wordt afgenomen, is ervoor gekozen om deze leerlingen, leerkrachten en ouders bij het onderzoek te betrekken. Deze keuze is samen met de directie van de school gemaakt. Bij het afnemen van de interviews zijn de aantallen als volgt: Leerkrachten ($n = 1$), leerlingen ($n = 1$) en ouders ($n = 1$).

3.3 Onderzoeksinstrumenten

Harinck (2010) benoemt verschillende vormen van waarnemen. Zo ook 'lezen' en 'bevragen'. Binnen dit actieonderzoek worden vragenlijsten, interviews en een literatuurstudie ingezet.

Bij onderpresteren spelen leerkrachten, ouders en leerlingen een rol. Het is daarom van belang dat deze drie groepen worden bevraagd (Bruyn, 2011). Dit wordt gedaan in de vorm van een vragenlijst en een interview.

3.3.1. Verantwoording vragenlijst

Een vragenlijst is volgens Harinck (2010) een schriftelijk instrument, bedoeld om bij een brede groep nauwkeurige informatie te verzamelen. Triangulatie binnen de vragenlijst is vorm gegeven door gebruik te maken van zowel de literatuur, de leerkrachten-, leerlingen-, als de ouderpopulatie. Daarnaast wordt binnen de drie vragenlijsten (leerkracht, leerling en ouder) gewerkt met soortgelijke vragen, waardoor de triangulatie is gewaarborgd. Hierdoor kan in hoofdstuk 4 nauwkeurig naar overeenkomsten en discrepanties worden gezocht. De schriftelijke vragenlijst is zowel bij de leerkrachten, de leerlingen als de ouders afgenomen om te kijken hoe er tegemoet kan worden gekomen aan de onderwijsbehoeften van onderpresterende leerlingen. Er is gekozen voor een gestructureerde vragenlijst, omdat de antwoorden hierdoor beter te vergelijken zijn. De vragenlijst bestaat uit drie delen en zal hieronder verantwoord worden. Alle vragenlijsten zijn voorzien van een begeleidende brief waarin het doel van de vragenlijst wordt uitgelegd. De onderzoeker heeft alle vragenlijsten van de leerkrachten en de leerlingen retour gekregen. Van de 24 ouders heeft de onderzoeker 17 vragenlijsten retour ontvangen. De vragenlijsten zijn te vinden in bijlage 8.7 (leerkrachten), 8.8 (leerlingen) en 8.9 (ouders).

I. Kenmerken van onderpresteerders

Bij het samenstellen van het eerste deel van de vragenlijst is gekozen om een bestaande vragenlijst van De Boer (2009) te raadplegen. Deze vragenlijst is aangepast, zodat deze beter bij het onderzoek past. De onderzoeker heeft ervoor gekozen om een aantal kenmerken aan de hand van literatuur toe te voegen. Naar aanleiding van een gesprek met de intern begeleider (Van Hoorn, 2013) is het kenmerk 'aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep' toegevoegd aan de vragenlijst. Whitley (2001) onderschrijft dit kenmerk en geeft aan dat dit voornamelijk verlegen leerlingen zijn. Ook het volgende kenmerk is toegevoegd: 'grote kennis van feiten'. Volgens Smith (2007) kunnen onderpresteerders veel voorkennis hebben die opvallend kan zijn voor leerkrachten en ouders.

In dit eerste deel van de vragenlijst geven leerkrachten en ouders aan bij welk kenmerk ze hun leerling of kind herkennen. De leerlingen geven aan waarin ze zichzelf herkennen. Door de vraagstelling hetzelfde te laten, maar het aan de te passen op de doelgroep, kunnen de antwoorden straks nauwkeurig vergeleken worden. Door dit onderdeel van de vragenlijst wordt duidelijk welke verschillende eigenschappen leerkrachten, ouders en leerlingen herkennen.

II. Huidige aanpak onderpresteerders

In het tweede onderdeel wordt de huidige aanpak voor onderpresteerders bekeken. Leerkrachten, leerlingen en ouders kunnen hier aangeven welke aanpak de school gebruikt of juist niet. Tevens is gekozen voor een keuze 'weet ik niet'. In de gesprekken met de intern begeleider is duidelijk gemaakt dat de communicatie richting ouders over onderpresteerders niet bij elke leerkracht helder is. Waarschijnlijk zullen er een aantal ouders zijn die niet weten welke aanpakken de school hanteert. Er is gekozen voor een beoordelingsschaal met 3 keuzemogelijkheden (Harinck, 2010).

Ook hier is gekozen de vragenlijst van De Boer (2009) te raadplegen. De onderzoeker heeft ervoor gekozen om geen stellingen weg te laten of toe te voegen omdat de stellingen goed passen bij het onderzoek. Ook na overleg met de intern begeleider blijken dit goede stellingen voor de

leerkrachten, leerlingen en ouders. Door dit onderdeel wordt duidelijk wat de huidige aanpak is. Door soortgelijke vragen te stellen aan ouders, leerkrachten en leerlingen kan in hoofdstuk 4 een nauwkeurige vergelijking gemaakt worden.

III. Welke aanpak voor onderpresteerders is nodig?

In het derde onderdeel van de vragenlijst wordt bekeken welke aanpak er volgens ouders, leerlingen en leerkrachten nodig is om onderpresteren tegen te gaan. In dit onderdeel worden verschillende stellingen voorgelegd waarop gereageerd kan worden met een vierpuntsschaal (Harinck, 2010). De volgende antwoordmogelijkheden kunnen gekozen worden: helemaal niet mee eens, niet mee eens, mee eens, helemaal mee eens. Hier kan de onderzoeker uit opmaken naar welke stellingen sterk en minder sterk de voorkeuren gaan. Door ook in dit onderdeel soortgelijke vragen te stellen aan ouders, leerkrachten en leerlingen kan in hoofdstuk 4 een nauwkeurige vergelijking gemaakt worden.

Bij dit onderdeel heeft de onderzoeker de stellingen samengesteld aan de hand van literatuur van De Boer (2009), Bruyn (2011), Van Gerven (2001), Smith (2007) en Van Swet (2009). Zo geeft Van Gerven (2001) aan dat het van belang is dat de leerling een rol krijgt in het zoeken van zijn eigen leerinhouden. Verantwoordelijkheid en autonomie spelen hierbij een belangrijke rol. De leerling maakt zijn eigen doelen, hierdoor zal hij meer betrokken raken bij zijn eigen leerproces.

3.3.2. Verantwoording interview

Na het analyseren van de gegevens van de enquêtes is gekozen om een aantal interviews te houden. Hier is gekozen voor het semi-gestructureerde interview, omdat dit soort interview een onderwerp en een aantal hoofdvragen heeft die aan bod moeten komen. Wel kan de onderzoeker de volgorde aanpassen, wanneer anders dan gepland een ander belangrijk onderdeel aan bod komt (Harinck, 2010). De vragen van het interview worden voorbereid en dienen als instrument voor het interview. Het doel van het interview is een verdieping op de vragen die zijn gesteld in de enquête. Zo kan meer inzicht worden verkregen op achtergronden, persoonlijke belevingen en motieven voor eigen handelen (Harinck, 2010). Er is voor gekozen om het interview alleen toe te passen wanneer er onduidelijkheden zijn ontstaan door de ingevulde enquêtes. Het afnemen van een interview bij de gehele leerkrachten-, leerlingen-, en ouderpopulatie bleek in de beschikbare tijd niet haalbaar. Daarom heeft de onderzoeker ervoor gekozen om een interview te houden met één leerkracht, één leerling en één ouder. Bij het afnemen van het interview is het belangrijk een geschikte ruimte te zoeken, waarbij zonder al te veel verstoring het gesprek gevoerd kan worden (Harinck, 2010). Daarom is voor een ruimte gekozen waarbij de onderzoeker en de gesprekspartner niet konden worden afgeleid. De duur van de drie interviews was 15 tot 25 minuten per interview.

3.4 Communicatie betrokkenen

De onderzoeker heeft geprobeerd draagvlak te creëren door de leerkrachten aan het begin van het onderzoek op de hoogte te stellen. De leerkrachten hebben hierdoor geruim de tijd gehad om over het onderwerp na te denken. Allereerst is er een gesprek gevoerd met de intern begeleider en de directeur. In dit gesprek kwam naar voren dat voorgaand jaar meerdere leerkrachten naar aanleiding van de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test hun handelen niet konden aanpassen aan de onderwijsbehoeften van de onderpresteerders. Naar aanleiding van dit gesprek is de onderzoeker in gesprek gegaan met drie leerkrachten over hun ervaringen van voorgaand jaar. Hieruit bleek wat de handelingsverlegenheid van de leerkrachten was. Vanaf de start van het onderzoek is er op vooraf geplande momenten gecommuniceerd met de intern begeleider. Deze heeft tevens de rol als begeleider van het onderzoek op zich genomen. Door deze momenten van te voren in te plannen waren de onderzoeker en de intern begeleider goed voorbereid op de gesprekken. De onderzoeker heeft ervoor gekozen om de enquêtes zelf bij de leerlingen in groepen af te nemen. Op deze manier kon er op worden toegezien in welke situatie de enquêtes zijn ingevuld. Er is getracht een rustige sfeer te creëren, waarin de leerlingen in alle rust konden nadenken. De enquêtes voor de leerkrachten zijn persoonlijk verspreid om op deze manier voldoende reactie te verkrijgen. De

enquêtes voor de ouders zijn per mail verspreid. Na het versturen van een herinnering (Harinck, 2010) is de respons gestegen. Tijdens teamvergaderingen heeft de onderzoeker het team voortdurend op de hoogte gesteld van de verschillende vorderingen in het onderzoek.

3.5 Validiteit & betrouwbaarheid

Volgens Harinck (2010) wordt met validiteit bedoeld: *“Heeft het instrument wel datgene te pakken wat we willen weten? Is de uitslag geldig? Klopt het beeld wel?”* De vragenlijsten zijn samengesteld aan de hand van literatuur. Ze zijn gekoppeld aan deelvragen en verzorgen per onderdeel een expliciet antwoord. Omdat er niet alleen gekozen is voor een vragenlijst, maar ook voor een interview heeft het onderzoek een meer valide beeld opgeleverd. Tijdens het interview kwamen er duidelijke antwoorden en werd er doorgevraagd naar meerdere gegevens. Hierdoor heeft de onderzoeker een beter beeld gekregen van de drie groepen. Door het toepassen van de triangulatie heeft de onderzoeker een valide beeld neergezet.

Betrouwbaarheid wil zeggen dat een meting herhaalbaar en nauwkeurig is (Harinck, 2010). De vragenlijsten zijn opgesteld met behulp van een bestaande vragenlijst en het bestuderen van literatuur. Doordat is gekozen voor heldere en consistente antwoordmogelijkheden wordt de betrouwbaarheid van de vragenlijsten vergroot. Door tijdens het interview de vragen uit de vragenlijst opnieuw te bespreken en hier dieper op in te gaan kan worden gesproken van een nauwkeurige meting. De vragenlijst zou opnieuw herhaald kunnen worden en ongeveer dezelfde resultaten opleveren.

In een praktijkonderzoek gaat het om de betekenisgeving, om de percepties van verschillende belanghebbenden. Door triangulatie wordt uit verschillende (drie) hoeken gekeken naar een verschijnsel (Harinck, 2010). Onderpresteren is een proces waarbij leerling, leerkracht en ouders gezamenlijk betrokken zijn (Drent & van Gerven, 2002). Meerdere factoren spelen een rol die het onderpresteren van een kind kunnen beïnvloeden. Daarom is er voor gekozen om de triangulatie in de vragenlijst toe te passen: leerkracht, leerling en ouders. Tijdens het opstellen van een vragenlijst is hier rekening mee gehouden door soortgelijke vragen te stellen. Tijdens het analyseren kunnen de vragenlijsten naast elkaar worden gelegd en kan worden gekeken naar de verschillen per vraag van leerkrachten, ouders en leerlingen. Ook bij het interview heeft de triangulatie betrekking op de drie genoemde groepen. Uit elke groep zal 1 persoon gekozen worden en zal er dieper worden ingegaan op de vragen uit de vragenlijst.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de meest opvallende resultaten van de vragenlijsten en de interviews aan de hand van de onderzoeksvragen 2, 3 en 4 en deelvragen gepresenteerd worden. De uitkomsten van de vragenlijsten welke zijn ingevuld door de leerkrachten, de leerlingen en de ouders zullen met elkaar vergeleken worden.

4.1 Het signaleren van onderpresteerders

De leerkrachten, leerlingen en ouders hebben in de vragenlijst een antwoord gegeven op de kenmerken van onderpresteerders. Zo hebben de leerkrachten en de ouders een antwoord gegeven op de vraag: 'Waar in herkent u uw leerling/kind?' De leerlingen hebben bekeken waarin ze zichzelf herkennen. De complete tabel met percentages is toegevoegd in bijlage 8.1.

4.1.1. Overeenkomsten

Uit de afgenomen vragenlijsten komt naar voren dat de overeenkomsten voornamelijk liggen tussen de leerkrachten en de leerlingen. Signalen als creativiteit, prestaties in neergaande lijn, falen wordt geweten aan anderen of de situatie, concentratieproblemen, verveling, aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep en minderwaardigheidsgevoelens worden veelal met hetzelfde antwoord beantwoordt. Opvallend is dat leerkrachten, leerlingen en ouders veelal 'nee' hebben gekozen bij het signalement 'welbespraakt'. Ook het signalement 'minderwaardigheidsgevoelens' valt op doordat er hetzelfde antwoord is gekozen door leerkrachten, leerlingen en ouders.

Het signalement 'aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep' is opvallend doordat de percentages bij keuzemogelijkheid 'ja' dicht bij elkaar liggen. De mening van de leerlingen en leerkrachten verschilt hier opvallend weinig. In de volgende tabel worden deze gegevens weergegeven.

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
Creativiteit	Leerkrachten	57,1	14,3	28,6
	Leerlingen	50	20,8	29,2
	Ouders	70,6	29,4	0
Prestaties in neergaande lijn	Leerkrachten	85,7	0	14,3
	Leerlingen	62,5	16,7	20,8
	Ouders	5,9	94,1	0
Falen wordt geweten aan anderen of de situatie	Leerkrachten	28,6	14,3	57,1
	Leerlingen	33,3	4,2	62,5
	Ouders	17,6	70,6	11,8
Concentratieproblemen	Leerkrachten	85,7	14,3	0
	Leerlingen	70,8	29,2	0
	Ouders	41,2	52,9	5,9
Verveling	Leerkrachten	71,4	0	28,6
	Leerlingen	75	20,8	4,2
	Ouders	35,3	58,8	5,9
Welbespraakt	Leerkrachten	0	42,9	71,4
	Leerlingen	25	54,2	20,8
	Ouders	47,1	35,3	17,6
Aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep	Leerkrachten	71,4	28,6	0
	Leerlingen	70,8	29,2	0
	Ouders	41,2	52,9	5,9
Minderwaardigheidsgevoelens	Leerkrachten	57,1	14,3	28,6
	Leerlingen	58,3	29,2	12,5

	Ouders	35,3	64,7	0
--	--------	------	------	---

Tabel 1: In deze tabel worden de overeenkomsten weergegeven.

4.1.2. Discrepanties

Uit het vergelijken van de resultaten is ook gebleken dat er naast overeenkomsten ook discrepanties zijn tussen de uitkomsten van de leerkrachten, leerlingen en ouders (tabel 1).

Het signalement 'onnodige fouten in het schoolwerk' wordt door 71,4% van de leerkrachten herkend, door 41,7% van de leerlingen herkend en door 35,3% van de ouders herkend. Hier is een duidelijk discrepantie te zien.

Ook het signalement 'prestaties in neergaande lijn' is opvallend door de score van de ouders. Deze ligt beduidend lager van de score van de leerkrachten en de score van de leerlingen.

Wat ook opvallend is, is het signalement 'voorkeur voor groepswerk'. De leerkrachten en ouders denken dat de sommige leerlingen een voorkeur voor groepswerk hebben, terwijl het percentage van de leerlingen beduidend lager ligt.

Het signalement 'eigenwijs of betweterig' valt op door het hoge percentage wat de ouders eraan geven. Leerlingen daarentegen geven een veel lager percentage aan. Leerkrachten zitten er tussenin, maar ook beduidend lager dan het percentage van de ouders.

Ook het signalement 'slechte fit met de groep' valt op door het grote verschil in percentage.

Leerlingen geven hier de hoogste score en ouders de laagste score. De leerkrachten vallen er precies tussenin.

Het laatste signalement 'onverschillig tegenover school' valt tevens op door de verschillende percentages. Het verschil tussen leerkrachten en ouders is beduidend groot. In de volgende tabel worden genoemde gegevens expliciet weergegeven.

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
Onnodige fouten in het schoolwerk	Leerkrachten	71,4	14,3	14,3
	Leerlingen	41,7	37,5	20,8
	Ouders	35,3	52,9	11,8
Prestaties in neergaande lijn	Leerkrachten	85,7	0	14,3
	Leerlingen	62,5	16,7	20,8
	Ouders	5,9	94,1	0
Voorkeur voor groepswerk	Leerkrachten	28,6	14,3	57,1
	Leerlingen	8,3	87,5	4,2
	Ouders	17,6	47,1	35,3
Eigenwijs of betweterig	Leerkrachten	28,6	14,3	57,1
	Leerlingen	4,2	50	45,8
	Ouders	58,8	35,3	5,9
Slechte fit met de groep	Leerkrachten	42,9	28,6	28,6
	Leerlingen	75	16,7	8,3
	Ouders	17,6	82,4	0
Onverschillig tegenover school	Leerkrachten	71,4	14,3	14,3
	Leerlingen	41,7	37,5	20,8
	Ouders	11,8	88,2	0

Tabel 2: In deze tabel worden de discrepanties in het signaleren van onderpresteren weergegeven.

4.2 De huidige aanpak voor onderpresteren

In de schriftelijke vragenlijst is onderzocht welke huidige aanpak voor onderpresteren er op dit moment wordt gehandhaafd. De complete tabel met percentages is toegevoegd in bijlage 8.2.

4.2.1. Overeenkomsten

Uit de vragenlijsten komen verschillende overeenkomsten naar voren. Zo vindt een groot deel van de leerkrachten en een groot deel van de leerlingen dat de leraar het onderpresteren herkent. Daarnaast is opvallend dat er weinig overeenkomsten zijn te zien in de tabel tussen alle drie de groepen. Er wordt voornamelijk door de ouders aangegeven dat zij geen weet hebben van de huidige aanpak voor onderpresteerders op school. Hierbij is opvallend dat bij keuzeantwoord 'ja' het percentage van de ouders bijna altijd lager ligt dan het percentage van de leerkrachten en de leerlingen. In de volgende tabel worden genoemde gegevens expliciet weergegeven.

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
De leraar 'het onderpresteren' laten herkennen	Leerkrachten	71,4	28,6	0
	Leerlingen	75	12,5	12,5
	Ouders	35,3	5,9	58,8

Tabel 3: In deze tabel worden de overeenkomsten weergegeven.

4.2.1. Discrepanties

Uit de vragenlijsten komen veelal discrepanties naar voren. De grootste discrepantie is te vinden in onderstaande tabel. Volgens ouders geven leerkrachten leerlingen weinig tot geen ruimte om hun eigen doelen na te streven. De leerlingen daarentegen ervaren dit wel. De leerkrachten zitten hier tussen met hun percentage.

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
De leerling de ruimte geven om onder begeleiding zijn doelen zelf na te streven	Leerkrachten	42,9	28,6	28,6
	Leerlingen	16,7	54,1	29,2
	Ouders	41,2	5,9	52,9

Tabel 4: In deze tabel is een duidelijke discrepantie te zien bij het antwoordmogelijkheid 'nee'.

Ook is er een discrepantie te zien bij het antwoord van de ouders bij de aanpak 'De leraar het 'onderpresteren' laten herkennen'. Het percentage van de leerkrachten en de leerlingen ligt beduidend hoger.

Een groot deel van de leerkrachten geeft aan dat er feedback wordt gegeven aan de leerling op het werk dat gedaan. Hier is het percentage van de leerlingen en het percentage van de ouders opvallend. Beiden liggen een stuk lager.

Bij 'de instructie aan de leerling beperken tot een minimum' wordt volgens ouders weinig tot niets aan gedaan. Het percentage van de leerkrachten en leerlingen ligt hoger. Ongeveer de helft van de ondervraagde leerkrachten en leerlingen zegt dat dit wel wordt gedaan.

Volgens geen van de leerkrachten wordt er geen extra leerstof aangeboden aan onderpresteerders. Volgens een deel van de leerlingen wel. Ook een klein deel van de ouders geeft aan dat dit wel gebeurt.

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
De leraar 'het onderpresteren' laten herkennen	Leerkrachten	71,4	28,6	0
	Leerlingen	75	12,5	12,5
	Ouders	35,3	5,9	58,8
De leerling steeds feedback geven op het werk dat nog niet gedaan is	Leerkrachten	71,4	14,3	14,3
	Leerlingen	37,5	54,2	8,3
	Ouders	35,3	5,9	58,8
De instructie aan de leerling beperken tot een minimum	Leerkrachten	57,1	42,9	0
	Leerlingen	41,7	50	8,3

	Ouders	5,9	23,5	70,6
Geen extra leerstof aanbieden	Leerkrachten	0	57,1	42,9
	Leerlingen	25	66,7	8,3
	Ouders	17,6	35,3	47,1

Tabel 5: In deze tabel zijn verschillende discrepanties te zien waarbij een antwoord wordt gegeven op de huidige aanpak.

4.3 Wat is er nodig om onderpresteren tegen te gaan?

In de schriftelijke vragenlijst is onderzocht welke aanpak er volgens leerkrachten, leerlingen en ouders nodig is om onderpresteren tegen te gaan. De complete tabel met percentages is toegevoegd in bijlage 8.3.

4.3.1. Signaleren en behandelen van onderpresteerders

Duidelijk is dat alle leerkrachten meer willen weten over het signaleren en behandelen van leerlingen die onderpresteren. 42,8% kiest voor 'mee eens' en 56,2% kiest voor 'helemaal mee eens'. De mening van leerlingen hierover is 50% 'mee eens' en 50% 'helemaal mee eens'. Opvallend is dat de percentages van de leerkrachten en de leerlingen dicht bij elkaar liggen. Tussen de ouders en de leerkrachten en leerlingen is wel een discrepantie te zien. In de volgende tabel worden genoemde gegevens expliciet weergegeven.

Vraag	Populatie	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik zou graag meer willen weten over het signaleren en behandelen van leerlingen die onderpresteren	Leerkrachten	0	0	42,8	56,2
	Leerlingen	0	0	50	50
	Ouders	0	5,9	76,5	17,6

Tabel 6: In deze tabel zijn de overeenkomsten en de discrepanties van leerkrachten, leerlingen en ouders duidelijk te zien.

4.3.2 Motiveren van leerlingen

Opvallend is dat de percentages van keuzemogelijkheid 'mee eens' heel dichtbij elkaar liggen. Hier is een duidelijke overeenkomst te zien. Een discrepantie is te zien bij keuzemogelijkheid 'niet mee eens'.

Vraag	Populatie	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik zou graag meer willen weten over het motiveren van een leerling en hem/haar hierdoor op niveau laten functioneren	Leerkrachten	0	14,3	57,1	28,6
	Leerlingen	0	0	58,3	41,7
	Ouders	0	5,9	64,7	29,4

Tabel 7: In deze tabel zijn de overeenkomsten en discrepanties tussen leerkrachten, leerlingen en ouders duidelijk te zien.

4.3.3 Uitdagende materialen

Wat hier gelijk opvalt is het kleine percentage leerlingen wat kiest voor 'helemaal niet mee eens'. Ook is opvallend dat de percentages van leerkrachten en van ouders redelijk dicht bij elkaar liggen. Daarentegen ligt het percentage van de leerlingen beduidend lager.

Vraag	Populatie	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Er moeten meer uitdagende materialen komen voor onderpresteerders	Leerkrachten	0	14,3	71,4	14,3
	Leerlingen	4,2	29,2	29,2	37,5
	Ouders	0	23,5	64,7	11,8

Tabel 8: In deze tabel zijn de overeenkomsten en de discrepanties tussen leerkrachten, leerlingen en ouders duidelijk te zien.

4.3.4 Zelfbeeld van de leerling

Hier valt het percentage van de leerkrachten direct op. Deze kiezen allemaal voor keuzemogelijkheid 'mee eens'. De discrepantie is te vinden bij de leerlingen die voor een deel kiezen voor 'niet mee eens'.

Vraag	Populatie	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Het zelfbeeld van de leerling dient verbeterd te worden door bijvoorbeeld positieve feedback	Leerkrachten	0	0	100	0
	Leerlingen	0	20,8	41,7	25
	Ouders	0	0	64,7	35,3

Tabel 9: In deze tabel zijn de overeenkomsten en de discrepanties tussen leerkrachten, leerlingen en ouders duidelijk te zien.

4.3.5. Eigen doelen stellen

De overeenkomsten bij deze aanpak zijn opvallend. De gehele onderzoeksgroep kiest voor een 'mee eens' of 'helemaal mee eens'.

Vraag	Populatie	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
De leerlingen moeten hun eigen doelen kunnen stellen, waardoor ze meer gemotiveerd raken om deze te halen	Leerkrachten	0	0	50	50
	Leerlingen	0	0	41,7	58,3
	Ouders	0	0	35,3	64,7

Tabel 6: In deze tabel zijn duidelijke overeenkomsten te zien in de uitkomsten van de vragenlijst.

4.3.6 Eigen invulling vragenlijst

De leerkrachten, leerlingen en ouders hebben de mogelijkheid gehad om naar gelang een aanpak in te vullen waarvan zij denken dat deze goed is voor onderpresteerders. De leerkrachten geven hierin aan dat zij evaluatiemomenten en gesprekken voeren met leerlingen belangrijk vinden. De leerlingen geven aan dat zij het prettig vinden wanneer de leerkracht hen het vertrouwen geeft dat ze wat kunnen. Ook willen de leerlingen graag meer vrijheid in de opdrachten. Met vrijheid bedoelen de leerlingen de keuze in werkvormen. De ouders geven als aanpak aan dat de leerkracht de leerlingen moet wijzen op de gevolgen van onderpresteren. Ook vinden de ouders het belangrijk dat de leerkracht de leerling, maar ook de rest van de klas laat weten dat wanneer een leerling goed scoort hij of zij geen 'nerd' is. Ouders noemen hier ook bij dat het van belang is dat de leerkracht het kind laat voelen dat het geen 'nerd' is.

4.4 Interviews

Naast het afnemen van de schriftelijke vragenlijsten is er ook een interview georganiseerd met een leerkracht, een leerling en een ouder. Binnen deze interviews is specifiek ingegaan op onduidelijkheden vanuit de vragenlijsten.

Uit het interview met de leerkracht blijkt dat zij voornamelijk leerlingen signaleert die opvallend gedrag vertonen. Leerlingen die wat stiller zijn en niet opvallen worden door haar niet gesignaleerd als onderpresteerders. De leerkracht geeft een aantal manieren aan om onderpresteren tegen te gaan. Wel geeft ze aan dat ze met het team meer wil weten over het tegengaan van onderpresteren. Uit het interview met de leerling blijkt dat de leerling graag dingen ontdekt, maar ook onnodige fouten maakt. Hij geeft aan dat dit komt, omdat hij de stof soms te makkelijk of te saai vindt. Hij zou graag willen dat de leerkracht hem wat meer vrijheid gaf tijdens de verwerking door bijvoorbeeld een eigen werkvorm te kiezen waaruit hij zijn meeste leerrendement haalt.

Uit het interview met de ouder blijkt dat er ook signalen worden opgepikt: prestaties in neergaande lijn en minderwaardigheidsgevoelens. Ook spreekt de ouder duidelijk zijn bezorgdheid uit. Er wordt aangegeven dat de leerkracht zich meer moet verdiepen in het onderpresteren en in het tegengaan van onderpresteren, door bijvoorbeeld de leerlingen meer zelfvertrouwen te geven en door de leerlingen eigen doelen te laten maken.

Hoofdstuk 5: Conclusie & discussie

5.1 Conclusie

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat een groot deel van de leerkrachten de signalen van onderpresteerders oppikt. Uit de vragenlijst en het interview blijkt dat de leerkrachten voornamelijk de signalen oppikken van leerlingen die opvallen door hun drukke gedrag. Leerlingen die wat stiller en rustiger zijn worden minder snel gesignaleerd als onderpresteerders, maar als leerlingen die rustig en verlegen zijn en lager dan gemiddeld presteren. Een aantal signalen pikken de leerkrachten niet op, namelijk: 'grote ontdekkingsdrang' en 'falen wordt geweten aan andere of de situatie'. Volgens Whitley (2001) is dit wel het geval, omdat onderpresteerders vaak geneigd zijn de oorzaak buiten hunzelf te zoeken. Ook kan er worden geconcludeerd dat een groot deel van de leerlingen zichzelf in de kenmerken van een onderpresteerder herkent. Wanneer wordt gekeken naar de uitkomsten van de vragenlijsten van de ouders kan worden geconcludeerd dat zij het onderpresteren van hun kind voornamelijk zien terugkomen in de eigenschappen van het kind. De signalen ('prestaties in neergaande lijn' en 'slechte fit met de groep') die op school kenmerkend zijn, worden veelal met 'nee' of 'weet ik niet' beantwoord. Concluderend uit het interview kan worden samengevat dat ouders niet op de hoogte zijn van de gevolgen van het onderpresteren van hun kind in de klas.

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat de mening van leerkrachten over de huidige aanpak verschilt van de mening van de leerlingen en de ouders over de huidige aanpak. Beiden zijn het er over eens dat de leerkracht het onderpresteren herkent. Ook kan geconcludeerd worden dat de ouders weinig tot niet op de hoogte zijn van de huidige aanpak voor onderpresteerders. Volgens Bruyn (2011) is het van belang dat ouders wel meedenken aan een oplossing voor hun kind. Ook volgens van Drent & van Gerven (2002) is onderpresteren een proces waarbij ouders betrokken moeten zijn. Concluderend kan gezegd worden dat leerkrachten de ouders meer moeten betrekken bij het proces van onderpresteren. Het blijkt dat er veel kansen gemist worden bij de huidige aanpak, vanwege de veelvoudige discrepantie die ontstaat uit de vragenlijst. Een onderdeel welke ontbreekt in de huidige aanpak is het 'maken en nastreven van eigen doelen'. Uit het interview blijkt dat de visie van de leerkrachten hier wel bij aansluit, maar niet in de huidige praktijk gerealiseerd wordt. Ook wordt in het interview duidelijk dat veel leerkrachten zich wel bewust zijn van goede aanpakken, maar deze niet realiseren in de huidige praktijk. Concluderend kan gezegd worden dat de huidige aanpak onvoldoende is.

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat de meningen van leerkrachten, leerlingen en ouders over wat er nodig is om onderpresteren tegen te gaan veelal met elkaar overeenkomen. Alle leerkrachten geven aan meer te willen weten over het onderpresteren. Leerkrachten, leerlingen en ouders zijn duidelijk van mening dat het zelfbeeld van de leerlingen verbeterd dient te worden. Hierbij is een goede band tussen leerling en leerkracht van belang (Pommerantz & Pommerantz, 2002) en dient de leerkracht fouten te accepteren en de leerling aan te moedigen (Bruyn, 2011). Samenvattend kan worden geconcludeerd dat een deel van de leerkrachten en leerlingen vinden dat er genoeg uitdagende materialen zijn. Dit houdt ook in dat het andere deel dit dus niet vindt. Een andere belangrijke conclusie is het stellen van eigen doelen door de leerlingen. Hieruit blijkt dat leerkrachten, leerlingen en ouders van mening zijn dat dit moet gebeuren. Wanneer een leerkracht een leerling mede-eigenaar maakt van de leerstof, zullen de leerlingen meer gemotiveerd raken (Pommerantz & Pommerantz, 2002). Ook Van Gerven (2001) geeft aan dat een leerling intrinsiek gemotiveerd raakt wanneer hij zijn eigen doelen mag stellen. Bij eigen invulling kan worden geconcludeerd dat leerkrachten gesprekken voeren met de leerlingen en evaluatiemomenten van belang vinden. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is het feit dat dit nog niet gedaan

wordt, maar dat leerkrachten dit wel graag willen. Ook kan er geconcludeerd worden dat leerlingen weinig vrijheid in opdrachten krijgen. Hier wordt door veel leerlingen nadrukkelijk om gevraagd.

5.2 Discussie

Tijdens het onderzoek zijn er een aantal punten naar voren gekomen die vragen oproepen. Onderstaande punten lijken het streven naar een goede aanpak voor onderpresteerders in de weg te staan.

5.2.1 Verrassende uitkomsten

Uit het onderzoek blijkt dat de leerkrachten niet allemaal dezelfde visie hebben op het onderpresteren door het ontbreken van diverse kennis. Zo schrijven verschillende leerkrachten een signaal wel toe aan een onderpresteerder, terwijl volgens andere leerkrachten dit signaal niet bij een onderpresteerder hoort. Wanneer niet alle onderpresteerders worden gesignaleerd zou dit een goede aanpak voor onderpresteerders in de weg staan. Nader onderzoek naar de signalen van onderpresteerders zou gewenst zijn, zodat alle leerkrachten over deze kennis kunnen beschikken. Ook blijkt uit het onderzoek dat leerkrachten geen extra leerstof aanbieden aan leerlingen. Leerlingen daarentegen beweren dat leerkrachten wel extra leerstof geven aan de leerlingen. Ook de ouders delen de mening van de leerlingen. Wellicht kan hier sprake zijn van een miscommunicatie over het vraagstuk: 'Wat is extra leerstof?' Nader onderzoek zou hierbij gewenst zijn, zodat dit discussiepunt kan wegvallen en zodat alle partijen het met elkaar eens kunnen zijn. Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat leerkrachten en ouders vinden dat zij leerlingen de ruimte geven om hun eigen doelen na te streven. Leerlingen daarentegen zijn het hier grotendeels niet mee eens. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij de partijen een andere definitie is voor het nastreven van eigen doelen. Wel zijn alle drie de partijen van mening dat bovengenoemd punt van belang is om gemotiveerd te raken. Nader onderzoek zou hierbij gewenst zijn, zodat er een eenduidige definitie ontstaat. De resultaten van de vragenlijst bij leerkrachten wijken voor een gedeelte af van de theoretische inzichten. Twee van de zeven leerkrachten geeft aan niet hun kennis te willen verbreden over het motiveren van een leerling en de leerling hierdoor op niveau te laten functioneren. De theorie is hier duidelijk over: Volgens Bruyn (2011) moet een leerkracht een leerling blijven motiveren om uit zijn onderpresteren te komen. Wanneer een leerkracht hier onvoldoende kennis over heeft, zal hij de leerling onvoldoende motiveren. Dit zal een goede begeleiding van een onderpresteerder in de weg staan.

5.2.2. Inzet instrumenten

De betrouwbaarheid in de validiteit van de uitkomsten van het interview kan ter discussie gesteld worden. Gezien de beschikbare tijd was de onderzoeker in staat slechts één interview met een leerkracht, één interview met een leerling en één interview met een ouder te houden. Hierdoor kan een te eenzijdig, onrealistisch beeld van de visie van de drie doelgroepen zijn ontstaan.

5.3 Aanbevelingen

Uit het onderzoek is gebleken dat er onder de leerkrachten van groep 4 tot en met groep 8 verdeelde meningen zijn over het signaleren van onderpresteerders. Wel wordt door leerkrachten, leerlingen en ouders in de vragenlijst aangegeven dat het van belang is dat de leerkracht meer te weten komt over het signaleren van onderpresteren. Daarom wordt de volgende aanbeveling gedaan: De leerkrachten kunnen met elkaar een signaleringslijst samenstellen aan de hand van literatuur (hiervoor wordt ook literatuur uit dit onderzoek beschikbaar gesteld). Door deze signaleringslijst zullen de leerkrachten bewust signalelementen oppikken en hierdoor het onderpresteren eerder herkennen (De Boer, 2009).

Uit het onderzoek is gebleken dat een groot deel van de onderzoeksgroep van mening is dat het zelfbeeld van onderpresteerders verbeterd dient te worden. Leerlingen moeten **geprijsd** worden als ze doorzetten en meerdere pogingen ondernemen. Leerlingen moeten ook gewezen worden op de kleine successen die ze behalen (Bruyn, 2011). Een leerkracht helpt de onderpresteerder met het opbouwen van zelfvertrouwen en succeservaringen (Dweck, 2007). Daarom wordt de volgende aanbeveling gedaan: De leerkrachten werken mee aan het zelfvertrouwen en het zelfbeeld van de leerlingen door ze te prijzen, aan te moedigen en te ondersteunen. Ze maken de leerlingen bewust van hun succeservaringen en wijzen de leerlingen hierop, op de momenten dat het niet lukt.

Uit het onderzoek is gebleken dat leerlingen graag onder begeleiding van de leerkracht hun eigen doelen willen stellen en nastreven. Ook blijkt uit het onderzoek dat leerkrachten en ouders dit nodig vinden om onderpresteren tegen te gaan. Van Gerven (2001) geeft aan dat leerlingen door het maken van eigen doelen autonomie ontwikkelen. Hierdoor raakt de leerling meer betrokken bij zijn eigen leerproces en zal er intrinsieke motivatie ontstaan. Daarom wordt de volgende aanbeveling gedaan: leerkrachten moeten onderpresteerders begeleiden in het stellen van hun eigen doelen. Dit kan heel stapsgewijs plaatsvinden door eerst één keer in de week de leerling voor bijvoorbeeld een geschiedenisles zijn eigen doelen te stellen. Aan het einde van de dag plant de leerkracht een kort evaluatiemoment met de leerling om te kijken of de doelen zijn behaald. De rol van de leerkracht wordt hierbij steeds kleiner, zodat de leerling autonomie ontwikkelt.

Uit onderzoek is gebleken dat de ouders vaak niet op de hoogte zijn van de aanpakken voor onderpresteerders op de school. Bruyn (2011) geeft aan dat een goede samenwerking tussen school en ouders van belang is, omdat zo samen het onderpresteren kan worden aangepakt. Daarom wordt de volgende aanbeveling gedaan: Wanneer er geconstateerd wordt dat een leerling waarschijnlijk onderpresteert, moeten de ouders op de hoogte worden gesteld. Samen met de ouders wordt gekeken naar de oplossing voor het onderpresteren. Ook plant de leerkracht regelmatig samen met de ouders een gesprek om te kijken hoe de voortgang verloopt en hoe het onderpresteren in een andere omgeving (thuis) zich uit.

Uit het onderzoek en de literatuurstudie is gebleken dat gesprekken voeren met leerlingen van belang is om zo achter het onderpresteren te komen. Hierdoor ontstaat er een band tussen leerkracht en leerling en kan de leerkracht erachter komen waarom de leerling onder zijn niveau presteert (Pommerantz & Pommerantz, 2002). Daarom wordt de volgende aanbeveling gedaan: Wanneer er geconstateerd wordt dat een leerling waarschijnlijk onderpresteert, organiseert de leerkracht een gesprek met de leerling. Samen wordt er gepraat over de lessen op school en het gevoel van de leerling hierbij. Op deze manier probeert de leerkracht achter de reden van het onderpresteren te komen en probeert de leerkracht samen met de leerling een oplossing voor het onderpresteren te zoeken (Van Swet, 2009).

Literatuur

- Berne, E. (1964). *Games People Play: The Psychology of Human Relationships*. New York: Ballantine Books.
- Boer, E. de. (2009). *Vragenlijst Onderpresteren*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Borkowski, J.G. & Thorpe, P.K. (1994). Self-Regulation and Motivation. A Life-Span Perspective on Underachievement. In: D.H. Schunk & B.J. Zimmerman (1994), *Self- Regulation of Learning and Performance. Issues and Educational Applications* (pp. 45-73). Hillsdale: LEA.
- Bruyn, S. (2011). *Onderpresteren op de basisschool*. Gorcum: Gorcum B.V.
- Delfos, M.F. (2011). *De gespreksvoering*. In *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: SWP.
- [Doel van de NSCCT]. (z.j.) Geraadpleegd op: <http://www.nscct.nl/>
- Drent, S., Gerven, E. van, (2002). *Professioneel omgaan met (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Utrecht: Lemma
- George, D. (2002). *Gifted Education, Identification and Provision*. London: David Fulton Publishers.
- Gerven, E. van. (2001). *Zicht op hoogbegaafdheid*. Utrecht: Lemma.
- Guyt, B. (2004). *De dialoog als begeleidingsvorm*. Utrecht: Lemma.
- Kuipers, J. (2009) "Onderpresteren". In: Gerven, E. van, (et al) (2009). *Handboek Hoogbegaafdheid voor het Basisonderwijs*. Assen: Van Gorcum (in press) .
- Mulder, L., Roeleveld, J. & Vierke, H. (2007). *Onderbenutting van capaciteiten in basis- en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2007). *Presteren naar vermogen*. Advies Presteren naar vermogen, uitgebracht aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Pommerantz, M & Pommerantz, K.A. (2002). *Listening to Able Underachievers. Creating Opportunities for Change*. Londen: David Fulton Publishers.
- Ponte, P. (2002). *Onderwijs van eigen makelij. Procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen*. Soest: Nelissen.
- Seligman, M.E.P. (1975). *Helplessness – On Depression, Development and Death*. San Francisco: W.H. Freeman and Co.

Smith, E. (2007). *Analysing underachievement in schools*. London: Bloomsbury Publishing PLC.

Sousa, D. A. (2003). *How the gifted Brain Learns*. New York: Corwin Press.

Swet, J. van. (2009). *Oplossingsgericht werken met hoogbegaafde leerlingen*. Den Haag: Boom uitgevers.

Whitley, M.D. (2001). *Bright minds, poor grades. Understanding and motivating your under-achieving child*. New York: Penguin.

Bijlagen

8.1. Tabel 1: Het signaleren van onderpresteerders (in %)

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
Grote ontdekkingsdrang	Leerkrachten	25,6	14,3	57,1
	Leerlingen	100	0	0
	Ouders	70,6	29,4	0
Creativiteit	Leerkrachten	57,1	14,3	28,6
	Leerlingen	50	20,8	29,2
	Ouders	70,6	29,4	0
Grote kennis van feiten	Leerkrachten	85,7	14,3	0
	Leerlingen	50	20,8	29,2
	Ouders	70,6	11,8	17,6
Onnodige fouten in het schoolwerk	Leerkrachten	71,4	14,3	14,3
	Leerlingen	41,7	37,5	20,8
	Ouders	35,3	52,9	11,8
Prestaties in neergaande lijn	Leerkrachten	85,7	0	14,3
	Leerlingen	62,5	16,7	20,8
	Ouders	5,9	94,1	0
Gemiddelde of slechte prestaties	Leerkrachten	42,9	14,3	42,9
	Leerlingen	62,5	16,7	20,8
	Ouders	35,3	64,7	0
Voorkeur voor groepswerk	Leerkrachten	28,6	14,3	57,1
	Leerlingen	8,3	87,5	4,2
	Ouders	17,6	47,1	35,3
Falen wordt geweten aan anderen of de situatie	Leerkrachten	28,6	14,3	57,1
	Leerlingen	33,3	4,2	62,5
	Ouders	17,6	70,6	11,8
Eigenwijs of betweterig	Leerkrachten	28,6	14,3	57,1
	Leerlingen	4,2	50	45,8
	Ouders	58,8	35,3	5,9
Slechte fit met de groep	Leerkrachten	42,9	28,6	28,6
	Leerlingen	75	16,7	8,3
	Ouders	17,6	82,4	0
Concentratieproblemen	Leerkrachten	85,7	14,3	0
	Leerlingen	70,8	29,2	0
	Ouders	41,2	52,9	5,9
Verveling	Leerkrachten	71,4	0	28,6
	Leerlingen	75	20,8	4,2
	Ouders	35,3	58,8	5,9
Welbespraakt	Leerkrachten	0	42,9	71,4
	Leerlingen	25	54,2	20,8
	Ouders	47,1	35,3	17,6
Onaangepast gedrag	Leerkrachten	28,6	71,4	0
	Leerlingen	58,3	29,2	12,5
	Ouders	5,9	88,2	5,9
Aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep	Leerkrachten	71,4	28,6	0
	Leerlingen	70,8	29,2	0
	Ouders	41,2	52,9	5,9
Laag werktempo	Leerkrachten	57,1	28,6	14,3
	Leerlingen	37,5	50	12,5

	Ouders	17,6	70,6	11,8
Minderwaardigheidsgevoelens	Leerkrachten	57,1	14,3	28,6
	Leerlingen	58,3	29,2	12,5
	Ouders	35,3	64,7	0
Onverschillig tegenover school	Leerkrachten	71,4	14,3	14,3
	Leerlingen	41,7	37,5	20,8
	Ouders	11,8	88,2	0

8.2 Tabel 2: Huidige aanpak voor onderpresteerders (in %)

Vraag		Ja	Nee	Weet ik niet
Voorwaarde scheppen, zodat de leerling gemotiveerd kan worden	Leerkrachten	57,1	28,6	14,3
	Leerlingen	37,9	16,7	45,8
	Ouders	29,4	17,6	52,9
De leraar 'het onderpresteren' laten herkennen	Leerkrachten	71,4	28,6	0
	Leerlingen	75	12,5	12,5
	Ouders	35,3	5,9	58,8
De leerling steeds feedback geven op het werk dat nog niet gedaan is	Leerkrachten	71,4	14,3	14,3
	Leerlingen	37,5	54,2	8,3
	Ouders	35,3	5,9	58,8
De instructie aan de leerling heel duidelijk geven en tot in detail uitleggen	Leerkrachten	42,9	57,1	14,3
	Leerlingen	66,7	25	8,3
	Ouders	11,8	23,5	64,7
De instructie aan de leerling beperken tot een minimum	Leerkrachten	57,1	42,9	0
	Leerlingen	41,7	50	8,3
	Ouders	5,9	23,5	70,6
De leerstof van de leerling op basis van toetsen, in te dikken en te verrijken	Leerkrachten	85,7	0	14,3
	Leerlingen	41,7	41,7	16,7
	Ouders	35,3	17,6	47,1
De leerstof van de leerling op basis van tempodifferentiatie aanpassen	Leerkrachten	57,1	14,3	28,6
	Leerlingen	41,7	58,3	0
	Ouders	35,3	17,6	47,1
Geen extra leerstof aanbieden	Leerkrachten	0	57,1	42,9
	Leerlingen	25	66,7	8,3
	Ouders	17,6	35,3	47,1
De leerling de ruimte geven om onder begeleiding zijn doelen zelf na te streven	Leerkrachten	42,9	28,6	28,6
	Leerlingen	16,7	54,1	29,2
	Ouders	41,2	5,9	52,9

8.3 Tabel 3: Wat is er nodig om onderpresteren tegen te gaan? (in %)

Vraag	Populatie	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik zou graag meer willen weten over het signaleren en behandelen van leerlingen die onderpresteren	Leerkrachten	0	0	42,8	56,2
	Leerlingen	0	0	50	50
	Ouders	0	5,9	76,5	17,6
Ik zou graag meer willen weten over het motiveren van een leerling en hem/haar hierdoor op niveau laten functioneren	Leerkrachten	0	14,3	57,1	28,6
	Leerlingen	0	0	58,3	41,7
	Ouders	0	5,9	64,7	29,4
Er moeten meer uitdagende materialen komen voor onderpresteerders	Leerkrachten	0	14,3	71,4	14,3
	Leerlingen	4,2	29,2	29,2	37,5
	Ouders	0	23,5	64,7	11,8
Naar aanleiding van de NSCCT moet er een protocol komen voor leerlingen die waarschijnlijk onderpresteren	Leerkrachten	0	14,3	71,4	14,3
	Leerlingen	-	-	-	-
	Ouders	0	23,5	64,7	11,8
Het zelfbeeld van de leerling dient verbeterd te worden door bijvoorbeeld positieve feedback	Leerkrachten	0	0	100	0
	Leerlingen	0	20,8	41,7	25
	Ouders	0	0	64,7	35,3
De leerlingen moeten hun eigen doelen kunnen stellen, waardoor ze meer gemotiveerd raken om deze te halen	Leerkrachten	0	0	50	50
	Leerlingen	0	0	41,7	58,3
	Ouders	0	0	35,3	64,7
Naar gelang kunt u deze zelf invullen:	Leerkrachten	Evaluatiemomenten			
	Leerlingen	Vertrouwen geven			
	Ouders	Lin wijzen op de gevolgen			
Naar gelang kunt u deze zelf invullen:	Leerkrachten	Gesprekken voeren			
	Leerlingen	Vrijheid in opdrachten			
	Ouders	Lin het gevoel geven dat ze wel wat kunnen en geen 'nerd' zijn			

8.4 Uitwerking interview leerkracht

V(raag): Je hebt de enquête twee weken geleden ingevuld. Als je nu terugkijkt op de antwoorden die je binnen de enquête hebt gegeven: Welke signalen van onderpresteerders pik jij op in de klas?

A(ntwoord): Naar aanleiding van de Niet Schoolse Capaciteiten Test blijkt dat een vijftal leerlingen bij mij uit de klas onder zijn en haar niveau presteert. Van drie van deze leerlingen had ik het absoluut niet verwacht. Van twee had ik het vermoeden. Dus eigenlijk pikte ik alleen maar de signalen van die twee leerlingen op. De andere 3 leerlingen zijn stil. Ik wist niet dat onderpresteerders niet willen opvallen, omdat ze dan misschien gezien worden als 'die slimme leerling'.

V: Je zegt dat je bij twee leerlingen het vermoeden had. Waar kwamen deze vermoedens vandaan?

A: Deze leerlingen vielen mij op, omdat ze lage presteerden, maar over bepaalde onderwerpen heel veel informatie wisten. Zo wist één leerling bijvoorbeeld heel veel over sterren en planeten. Dit vond ik ongewoon voor een leerling uit groep 4. Ook viel mij op dat ze hele wisselende prestaties hadden. Beide leerlingen verveelden zich heel snel. Dit uitte zich in heel druk gedrag en dit had weer effect op de andere leerlingen.

V: Je zegt dat het gedrag van de leerling zich uitte in druk gedrag? Wat vind jij daarvan?

A: In het begin vond ik het nogal storend. Ze namen een aantal andere kinderen mee die ook druk gedrag gingen vertonen. Ik heb een keer gevraagd aan één van de leerlingen hoe dat kwam. Hij gaf aan dat hij zich verveelde. Hierdoor moest ik nadenken. Het viel mij op dat dit deed met bepaalde lessen: rekenen, spelling en lezen.

V: Wat goed dat je met die leerling in gesprek bent gegaan. Heb je iets met je gedachten gedaan in de praktijk?

A: Ik wilde wel, maar vond dit lastig. Ik zat telkens maar bij mezelf tijdens een les af te vragen: 'hoe kan ik deze leerling motiveren?' Ik moet eerlijk zeggen dat ik er in de praktijk weinig mee heb gedaan. Met de natuurles laat ik hem meestal een verdiepende opdracht doen. Hij heeft aangegeven dat hij dit interessant vindt. Maar ik merk dat hij bij de andere lessen nog steeds snel verveeld is en hierdoor druk gedrag gaat vertonen.

V: Ik zie dat je een beetje gefrustreerd kijkt wanneer je mij dat verteld, klopt dat gevoel?

A: Ja... Ik wist niet goed hoe ik moest handelen. Ik heb er echt goed over nagedacht, maar wist niet hoe ik dit in de praktijk kon vormgeven.

V: Als je nu terugkijkt, heb je een idee wat de leerling zou willen of wat de leerling nodig heeft?

A: Ik weet het eerlijk gezegd nog steeds niet zo goed. Ik denk dat ik hem meer bij de les zou moeten betrekken. Ik heb ooit gelezen dat het goed is wanneer leerlingen hun eigen doelen stellen bij opdrachten. Dit zou ik wel eens bij hem willen proberen. Misschien moet ik hem ook meer vrijheid geven in de werkvorm of de verwerking. Het belangrijkste is natuurlijk dat hij gewoon het doel van de les behaalt.

V: Oké, volgens mij is dat hartstikke goed! Zie je het zitten om dat met deze leerling te gaan proberen?

A: Ja, als ik er nu zo over nadenk, volgens mij gaat dat best lukken. Het vereist wel wat meer persoonlijke aandacht, maar ik wil hem graag helpen.

V: Mooi! Dan wil ik graag nog even terug naar die leerlingen, waarbij je geen vermoeden van onderpresteren had. Wat dacht je toen je de uitslag van de test te horen kreeg?

A: Ik was nogal verbaasd. Ik had dit echt niet verwacht. Het zijn hele rustige kinderen en ik dacht dat ze gewoon niet zo goed konden leren. Maar nu blijkt dat ze veel beter kunnen.

V: Wanneer je kijkt naar die lijst met signalen. Herken je deze leerlingen daarin?

A: Ja, nu ik ze nog een keer goed bekijk, zie ik wel een paar signalen die bij ze passen.

V: Kun je me vertellen welke signalen?

A: Twee van de drie hebben een laag werktempo. Alle drie zijn het rustige leerlingen die volgens mij niet willen opvallen in de klas. Ook merk ik dat ze af en toe concentratieproblemen hebben en dromerig zijn.

V: Wat denk jij dat deze leerlingen nodig hebben, zodat ze op hun eigen niveau kunnen presteren?

A: Ik denk dat deze leerlingen meer zelfvertrouwen nodig hebben, zodat ze meer durven. Ik merk ook dat niet veel durven zeggen in de klas en liever een andere leerlingen laten praten. Ze zijn liever stil zeg maar.

V: Heb je een idee hoe je deze leerlingen het zelfvertrouwen kunt geven?

A: Ik denk dat ze vaker een complimentje nodig hebben, bijvoorbeeld wanneer ze hun werk binnen de gegeven tijd af hebben. Of wanneer ze een goed cijfer voor een toets hebben gehaald. Ik denk dat ze op die manier ook meer gemotiveerd raken. Door die complimentjes wil ik ze meer zelfvertrouwen geven, zodat ze meer durven.

V: Denk je dat deze leerlingen bang zijn om goede cijfers te kunnen halen? Of hoe zou je daarachter kunnen komen?

A: Ja, dat zou misschien wel kunnen. Ik denk dat het goed is als ik eens een individueel gesprek aan ga met deze leerlingen.

V: Wanneer je kijkt naar je eigen handelen, vind je dat je dan tekort schiet op het gebied van onderpresteren?

A: Door dit onderzoek ben ik er sowieso meer over gaan nadenken. Maar ik denk dat ik meer moet weten op het gebied van onderpresteren. Ik weet dat heel veel collega's wel weten wat een goede aanpak is, maar dat ze dit niet doen in de klas. Zo weten we dat het belangrijk is wanneer een leerling zijn eigen doelen kan maken en nastreven, maar ik weet van heel veel leerkrachten dat ze dit niet doen in de klas.

V: Heb je een idee hoe het kan dat jullie wel weten dat het belangrijk is om eigen doelen te maken, maar dat het in de praktijk niet gebeurt?

A: Ik denk dat heel veel collega's niet weten hoe ze dit in de praktijk kunnen doen. We zijn al heel druk en hebben een vol programma..

V: Ik merkte dat je even twijfelde, zou je mij willen uitleggen hoe dat kwam?

A: Ja.. ik was even aan het nadenken over de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test. Doordat deze elk jaar wordt afgenomen op de school, is het een actueel onderwerp. Ik merk ook dat er met de uitslagen niet zoveel wordt gedaan. Maar doordat ik het nu heel bewust ervaar, zou ik graag meer willen weten over het bestrijden van onderpresteren.

V: Dus op dat gebied zou jij graag meer ondersteuning willen.

A: Ja, het liefst wel. En dan graag met het hele team.

8.5 Uitwerking interview leerling

V(raag): Twee weken geleden heb je de vragenlijst voor mij ingevuld. Daarin moest je aangeven waarin je jezelf herkende. Ik zag dat je bij 'Ik vind het leuk om nieuwe dingen te ontdekken' 'Ja' had ingevuld. Dat vond ik erg leuk om te lezen. Kun je mij eens uitleggen waarom je 'Ja' hebt ingevuld?

A(ntwoord): Ik vind nieuwe dingen leuk. Bijvoorbeeld puzzelen of iets in elkaar zetten. Niemand hoeft mij dan te helpen, ik kan het vaak alleen.

V: En wat vind je dan leuk om te ontdekken?

A: Als ik een auto op een racebaan nog sneller kan laten gaan. Of hoe ik de auto zo hard mogelijk uit de bocht kan laten vliegen.

V: Zo, ik zie dat je het leuk vindt, want ik zie een glimlach op je gezicht. Ik zag ook op de vragenlijst dat je bij 'Als ik een opdracht heb gemaakt en het nog een keer overkijk, zie ik foutjes' 'Ja' hebt ingevuld. Zou je dit eens aan mij willen uitleggen?

A: Ik maak best vaak foutjes. Soms wil ik het snel doen, omdat ik het saai vind. Als de juf zegt dat ik het nog een keer moest overkijken, dan zie ik wel vaak foutjes.

V: Wat vind je daarvan?

A: Eigenlijk een beetje dom.. maar soms is het echt saai. Of ik heb geen zin, dan is de les saai. Soms weet ik het al, en dan maak ik toch een foutje.

V: Kun je mij vertellen wat je van je groep vindt?

A: (Stilte)

V: Als je er even over na wilt denken, geeft dat niks. Je mag rustig nadenken en eerlijk zijn.

A: Soms vind ik de klas leuk, maar soms ook niet.

V: Oke, en hoe komt dat denk je?

A: Sommige kinderen vind ik niet aardig. Die praten veel als we aan het werk moeten. Ik kan me dan niet goed concentreren. Als ik dat tegen de juf zegt, luisteren de kinderen niet naar de juf. Soms doen de kinderen ook raar tegen mij. De juf zegt dan wel wat tegen de kinderen en meestal stoppen ze dan.

V: Ik merk dat je dat niet zo leuk vindt. Ik vind het vervelend voor je. Wil je hier nog over verder praten?

A: Eigenlijk liever niet.

V: Dat is goed hoor. Zou je mij dan willen vertellen wat je van de opdrachten vindt die de juf geeft?

A: Meestal vind ik ze niet zo leuk. Maar soms ook wel, als ik van de juf op de computer mag om op google dingen te zoeken.

V: En wat vind je daar leuk aan?

A: Dan kan ik dingen ontdekken!

V: Haha, dat ontdekken vind je dus echt leuk! Hoe zou de juf of meester jou nog beter kunnen helpen tijdens de lessen of opdrachten?

A: Ik wil graag meer op de computer werken, omdat ik dan dingen kan uitzoeken. Niet alleen maar opdrachten maken uit het boek, dat vind ik in ieder geval saai. Ik wil graag dingen doen die ik leuk vind. Bijvoorbeeld met rekenen bouwen, of echt meten.

8.6 Uitwerking interview ouder

V(raag): Een aantal weken geleden heeft u de enquête over uw dochter ingevuld. Uit de Niet Schoolse Capaciteiten blijkt dat uw dochter onder haar niveau presteert. Ik ben benieuwd naar uw mening hierover. Wilt u mij deze vertellen?

A(ntwoord): Ja, ik vind het natuurlijk jammer. Als ouder wil je graag dat je kind alles eruit haalt wat er in zit. Daarom was het best een schok toen we het te horen kregen. We weten zelf niet zo goed wat we ermee aan moeten.

V: Dat kan ik heel goed begrijpen. Welke signalen herkent u bij uw dochter?

A: Aan de rapporten konden we zien dat haar prestaties de laatste tijd flink kelderden. We hebben haar hier een keer op aangesproken, maar ze kon ons toen niet goed vertellen hoe dat kwam. We hebben haar destijds gevraagd of ze het moeilijk vond, maar ook hier kon ze ons niet echt een antwoord op geven. Jammer. Ook merkten we dat ze wat minderwaardigheidsgevoelens had. Ze ging niet altijd graag meer naar school, terwijl ze dit vroeger wel deed. Als we vroegen hoe het ging of hoe ze een toets had gemaakt, was ze soms heel negatief. Of ze had van te voren er geen vertrouwen in dat ze goed geleerd had. Dan gaven we haar vaak een duwtje in de rug, maar ik heb niet het idee dat dit heel erg hielp.

V: Hebben jullie hierover nog contact gehad met de leerkracht?

A: Ja, we hebben gebeld naar de leerkracht om onze bezorgdheid uit te spreken. Ze heeft ons beloofd dit uit te zoeken, maar tot op heden hebben we nog niks gehoord.

V: Hebben jullie een idee wat de school met onderpresteerders doet?

A: Nee, vrij weinig. Daarom hebben we ook gebeld. Wij zijn allebei heel benieuwd wat er gaat gebeuren met onze dochter.

V: Hebben jullie zelf een idee wat de school tegen onderpresteren kan doen?

A: Wij hebben het er thuis regelmatig over. Wij denken dat het belangrijk is dat de leerkracht zich goed verdiept in het onderpresteren, zodat ze goed weten wat het is en wat ze er tegen kunnen doen. We willen echt graag dat onze dochter beter in haar vel gaat zitten en beter gaat presteren.

V: Ik merk en zie aan jullie dat jullie echt bezorgd zijn. Ik hoop natuurlijk met dit onderzoek dat mijn collega's handreikingen krijgen om beter om te gaan met onderpresteerders. Hoe kijken jullie tegen bijvoorbeeld het maken van eigen doelen of het geven van meer zelfvertrouwen aan?

A: Ja, het geven van meer zelfvertrouwen zou bij onze dochter belangrijk zijn. Maar ik ben me er wel van bewust dat deze taak ook bij ons ligt. Maar de leerkracht zou dit ook kunnen doen door haar wat vaker complimentjes te geven of opdrachten te geven die bij haar passen. Ik denk dat het maken van eigen doelen ook zou kunnen helpen. Onze dochter is heel creatief en zou hier wel mee uit de voeten kunnen.

8.7 Schriftelijke vragenlijst leerkrachten

Vragenlijst Onderpresteren

Datum: 28-03-2013

Geachte leerkracht,

Vanuit de Master SEN werk ik aan een Praktijk Gericht Onderzoek. Het onderzoek gaat over het onderpresteren in het basisonderwijs. Onderpresteren is een discrepantie tussen dat wat het kind op school presteert en de eigenlijke capaciteiten van het kind (George, 2002). Zo'n 10 tot 18 % van de leerlingen presteert minder goed dan op basis van hun capaciteiten te verwachten is (Onderwijsraad, 2007). Graag zou ik door middel van een bijgevoegde vragenlijst meer zicht willen krijgen op de huidige aanpak bij onderpresteren. Na het onderzoek zullen verschillende aanbevelingen gedaan worden hoe kan worden omgegaan met onderpresteerders.

Ik vraag u de vragenlijst voor uiterlijk vrijdag 26 april in te vullen. De gegevens zullen in de periode daarna verwerkt worden.

Alvast bedankt.

Met vriendelijke groeten,

Henriëke van Os

Hieronder staan stellingen over onderpresterende leerlingen. Wilt u bij onderstaande stellingen aangeven in hoeverre u het hier helemaal niet mee eens, niet mee eens, mee eens of helemaal mee eens bent?

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik heb wel eens een onderpresterend kind in de klas gehad				
Ik herken onderpresterende leerlingen				

Waaraan herkent u onderpresterende leerlingen?

	Ja	Nee	Weet ik niet
Grote ontdekkingsdrang			
Creativiteit			
Grote kennis van feiten			
Onnodige fouten in het schoolwerk			
Prestaties in neergaande lijn			
Gemiddelde of slechte prestaties			
Voorkeur voor groepswork			
Falen wordt geweten aan anderen of de situatie			
Eigenwijs of betweterig			
Slechte fit met de groep			
Concentratieproblemen			
Verveling			
Welbespraakt			
Onaangepast gedrag			
Aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep			
Laag werktempo			
Minderwaardigheidsgevoelens			
Onverschillig tegenover school			

Vind u dat deze leerlingen hun best doen? Kunt u dit toelichten?

.....

.....

.....

.....

Wat doet uw school voor onderpresterende leerlingen?

	Ja	Nee	Weet ik niet
Voorwaarde scheppen, zodat de leerling weer gemotiveerd kan worden			
De leraar 'het onderpresteren' laten herkennen			
De leerling steeds feedback geven op het werk dat nog niet gedaan is			
De instructie aan deze leerling heel duidelijk geven en tot in detail uitleggen			
De instructie aan deze leerling beperken tot een minimum			
De leerstof van de leerling op basis van toetsen, in te dikken en te verrijken			
De leerstof op basis van tempodifferentiatie aan te passen			
Geen extra leerstof aan bieden			
De leerling de ruimte geven om onder begeleiding zijn doelen zelf te kunnen nastreven			

Wat is er volgens u nodig om onderpresteren tegen te gaan?

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik zou graag meer willen weten over het signaleren en behandelen van leerlingen die onderpresteren				
Ik zou graag meer willen weten over het motiveren van een leerling en hem/haar hierdoor op niveau te laten functioneren				
Er moeten meer uitdagende materialen komen voor onderpresteerders				
Naar aanleiding van de NSCCT moet er een protocol komen voor leerlingen die waarschijnlijk onderpresteren				
Het zelfbeeld van de leerling dient verbeterd te worden, door bijvoorbeeld positieve feedback				
De leerlingen moeten hun eigen doelen kunnen stellen, waardoor ze meer gemotiveerd raken om deze te halen				
Naar gelang kunt u deze zelf invullen:				
Naar gelang kunt u deze zelf invullen:				

8.8 Schriftelijke vragenlijst leerlingen

Vragenlijst Onderpresteren

Datum: 18-04-2013

Beste leerling,

Voor je ligt een vragenlijst. Hier staan vragen in die gaan over onderpresteren. Onderpresteren is dat je soms hogere cijfers kunt halen dan dat er nu gebeurt. Onderpresteren kan ook betekenen dat je soms niet zoveel zin hebt om je werk goed te doen en dat het dus beter zou kunnen. Wil je proberen om deze vragen zo goed mogelijk te beantwoorden? Wanneer je dat doet, kan jouw juf of meester je nog beter helpen om goed te leren. Als je een vraag hebt, mag je deze aan je juf of meester stellen.

Bedankt voor je inzet!

Groetjes,

Juf van Os

Geef een antwoord op de stellingen die hieronder staan. Als je het er mee eens bent, zet je een kruisje in het vakje 'Ja'. Als je het er niet mee eens bent, zet je een kruisje in het vakje 'Nee'. Als je

	Ja	Nee	Weet ik niet
Ik vind het leuk om nieuwe dingen te			

het niet weet, zet je een kruisje in het vakje 'Weet ik niet'.

ontdekken			
Ik vind mijzelf creatief			
Ik kan goed dingen onthouden			
Als ik een opdracht heb gemaakt en het nog een keer overkijk, zie ik foutjes			
Ik vind dat ik goed kan leren			
Ik vind het leuker om samen te werken, dan om alleen te werken			
Als er iets gebeurt wat ik niet leuk vind, geef ik de schuld aan iemand anders			
Ik weet dingen vaak beter dan andere kinderen			
Ik vind het niet prettig dat ik meer weet dan andere kinderen in de klas			
Ik vind mijn groep leuk			
Ik kan me soms moeilijk concentreren			
Ik kan me soms snel vervelen			
Ik weet altijd goed wat ik moet zeggen			
Als er iets gebeurt in de klas wat anders is dan normaal, vind ik dit lastig			
Ik heb mijn werk vaak niet op tijd af			

Vind jij dat jij je best doet op school? Kun je dat uitleggen?

.....

.....

.....

.....

Geef een antwoord op de stellingen die hieronder staan. Als je het er mee eens bent, zet je een kruisje in het vakje 'Ja'. Als je het er niet mee eens bent, zet je een kruisje in het vakje 'Nee'. Als je het niet weet, zet je een kruisje in het vakje 'Weet ik niet'.

	Ja	Nee	Weet ik niet
Als de juf of meester mij een opdracht geeft, heb ik zin om er mee aan het werk te gaan			
De juf of meester kent mij goed			
De juf of meester helpt mij wanneer mijn werk nog niet af is			
De juf of meester legt heel uitgebreid uit			
De juf of meester legt heel kort uit			
Als ik laat zien dat ik goed mijn best doe, mag ik moeilijkere opdrachten doen of nog een keer oefenen, zodat ik het goed begrijp			
Ik vind het moeilijk om snel door te werken, daarom hoef ik soms minder opdrachten te maken			
Ik hoef geen extra opdrachten te doen			
Ik mag mijn eigen doelen maken en proberen om deze te halen			

Hoe kan de juf of meester jou het beste helpen? Zet je een kruisje in het vakje.

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal niet mee eens
De juf of meester zou mij kunnen helpen door mij beter te leren kennen				

De juf of meester zou mij kunnen helpen door opdrachten uit te kiezen waar ik enthousiast van word				
De juf of meester zou mij kunnen helpen als ik met leukere materialen mocht werken die mij uitdagen				
De juf of meester zou mij helpen door er samen met mij voor te zorgen dat ik meer zelfvertrouwen krijg, door bijvoorbeeld complimentjes te geven				
Ik zou graag mijn eigen doelen willen stellen. Zo raak ik gemotiveerd om ze te halen				
De juf of meester zou mij helpen door:				
De juf of meester zou mij helpen door:				

8.9 Schriftelijke vragenlijst ouders

Vragenlijst Onderpresteren

Datum: 22-03-2013

Beste ouder/verzorger,

Vanuit mijn opleiding Master SEN werk ik aan een Praktijk Gericht Onderzoek. Het onderzoek gaat over het onderpresteren in het basisonderwijs. Onderpresteren is een verschil tussen dat wat het kind op school presteert en de eigenlijke capaciteiten van het kind (George, 2002). Zo'n 10 tot 18 % van de leerlingen presteert minder goed dan op basis van hun capaciteiten te verwachten is (Onderwijsraad, 2007). Graag zou ik door middel van een bijgevoegde vragenlijst meer zicht willen krijgen op uw mening over onderpresteren.

Graag zou ik de vragenlijst voor woensdag 1 mei weer willen ontvangen. De gegevens zullen in de periode daarna anoniem verwerkt worden.

Heeft u nog vragen, dan kunt u deze gerust aan mij stellen.

Alvast bedankt!

Met vriendelijke groeten,

Henriëke van Os

Waarin herkent u uw kind?

	Ja	Nee	Weet ik niet
Grote ontdekkingsdrang			
Creativiteit			
Grote kennis van feiten			
Onnodige fouten in het schoolwerk			
Prestaties in neergaande lijn			
Gemiddelde of slechte prestaties			
Voorkeur voor groepswork			
Falen wordt geweten aan anderen of de situatie			
Eigenwijs of betweterig			
Slechte klik met de groep			
Concentratieproblemen			
Verveling			
Welbespraakt			
Onaangepast gedrag			
Aangepast gedrag, wil niet opvallen in de groep			
Laag werktempo			
Minderwaardigheidsgevoelens			
Onverschillig tegenover school			

Vind u dat uw kind zijn/haar best doet op school? Kunt u dit toelichten?

.....

.....

.....

.....

De volgende stellingen gaan over de huidige preventie van het onderpresteren op de school. Wat doet de school van uw kind tegen het onderpresteren? Wanneer u hierover weinig tot niets weet kunt u dit aangeven in het vak 'Weet ik niet'.

	Ja	Nee	Weet ik niet
Voorwaarde scheppen, zodat de leerling weer gemotiveerd kan worden			
De leraar 'het onderpresteren' laten herkennen			
De leerling steeds feedback geven op het werk dat nog niet gedaan is			
De instructie van deze leerling heel duidelijk geven en tot in detail uitleggen			
De instructie van deze leerling beperken tot een minimum			
De leerstof van de leerling op basis van toetsen, in te dikken en te verrijken			
De leerstof op basis van tempodifferentiatie aan te passen			
Geen extra leerstof aan bieden			
De leerling de ruimte geven om onder begeleiding zijn doelen zelf te kunnen nastreven			

Wat is volgens u nodig om onderpresteren tegen te gaan?

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
De leerkracht zou meer moeten weten over het signaleren en behandelen van leerlingen die onderpresteren				
De leerkracht zou meer moeten weten hoe hij/zij een leerling kan motiveren om op zijn/haar niveau te functioneren				
Er moeten meer uitdagende materialen komen voor onderpresteerders				
Naar aanleiding van de NSCCT moet er een protocol komen voor leerlingen die waarschijnlijk onderpresteren				
Het zelfbeeld van de leerling dient verbeterd te worden, door bijvoorbeeld positieve feedback				
Naar gelang kunt u deze zelf invullen:				
Naar gelang kunt u deze zelf invullen:				

